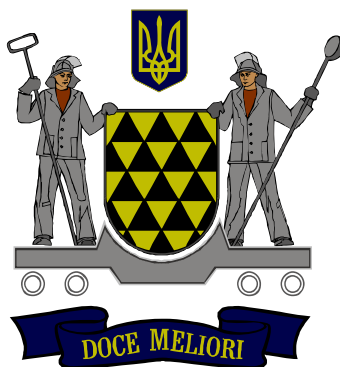

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА МЕТАЛУРГІЙНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ**

ВЧЕНІ ЗАПИСКИ

КАФЕДРИ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

**Збірник наукових праць
Випуск 1**

Дніпро НМетАУ 2019

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА МЕТАЛУРГІЙНА
АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ

ВЧЕНІ ЗАПИСКИ

**КАФЕДРИ
ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА
ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

Збірник наукових праць

Випуск 1

Затверджено Вченою Радою НМетАУ
Протокол № 8 від 28.10.2019

Дніпро НМетАУ 2019

*Затверджено Вченою радою Національної Металургійної академії:
протокол № 8 від 28.10.2019.*

В 90 Вчені записки кафедри документознавства та інформаційної діяльності (КДІД) НМетАУ: зб. наук. праць. Вип. 1 / ред. кол.: О. В. Михайлюк (голова ред. кол.) та ін. – Д.: НМетАУ, 2019. – 92 с.

Досліджено питання документознавства, інформаційної діяльності та керування персоналом підприємства в історико-культурному та соціально-комунікативному контекстах, вивчено роботу архівних, бібліотечних, інформаційних тощо установ. Збірник побудовано на матеріалах роботи кафедр гуманітарного факультету НМетАУ.

Для документознавців-фахівців, викладачів вищих, середніх спеціальних навчальних закладів, аспірантів та студентів-документознавців.

Редакційна колегія:

д-р іст. наук, проф. **О. В. Михайлюк**

(голова редакційної колегії),

канд. філол. наук, доц. **К. А. Прокоф'єва**

(заступник голови редакційної колегії, відповідальний секретар),

канд. пед. наук **О. М. Решетілова,**

канд. іст. наук, доц. **С. В. Савченко,**

канд. філол. наук, доц. **Л. М. Ткач**

Рецензенти:

д-р політ. наук, проф. **О. Ю. Висоцький**

(кафедра міжнародних відносин ДНУ ім. Олесь Гончара),

д-р філос. наук, проф. **О. В. Халапсіс**

(кафедра соціально-гуманітарних дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ)

ЗМІСТ

I СТАТТІ

- А. В. Михайлюк, В. А. Вершина**
УПРАВЛЕНИЕ КАК ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАТИВНОЕ
ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ.....5
- К. А. Прокоф'єва**
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДжЕРЕЛОЗНАВСТВА
НА ТЛІ НАУКИ ПРО ДОКУМЕНТ.....9
- Л. М.Ткач, К. В. Талалаєнко, А. Ю. Явтушенко**
ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТООБІГ ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ
УПРАВЛІННЯ.....18
- Н. Г. Мосюкова**
ЕТНІЧНИЙ СКЛАД КАТОЛИЦЬКОЇ СПІЛЬНОТИ КАТЕРИНОСЛАВА
(кінець XVIII – I половина XIX століття).....21
- А. В. Савич**
ФОРМИРОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ
НЕОДНОРОДНЫХ СОЦИУМОВ ГОРОДА И ДЕРЕВНИ И ПРОЦЕСС ИХ
ИНТЕГРАЦИИ В СОВРЕМЕННЫЙ ПЕРИОД.....26
- Л. М. Ткач, К. В. Гринько, К. І. Шилова**
ПРАВИЛЬНА ПОЛІТИКА КЕРУВАННЯ ДОКУМЕНТАЦІЙНИМИ
ПРОЦЕСАМИ ЯК КРИТЕРІЙ УСПІШНОГО УПРАВЛІННЯ.....33
- О. М. Решетілова, Н. О. Крилова**
ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ
В ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....37
- Т. О. Бруй, І. Ю. Панкратова**
МОТИВАЦІЯ ПЕРСОНАЛУ ЯК ФУНКЦІЯ УПРАВЛІННЯ.....41
- М. Г. Складановська**
ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЯКОСТІ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....46
- К. А. Прокоф'єва, К. М. Деревицька, Ю. Е. Надтока, Л. А. Постольник**
НЕОПУБЛІКОВАНІ ЦІННІ ДОКУМЕНТИ В СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ
СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ.....53

Т. О. Бруй, Н. І. Смук
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ.....61

II ТЕЗИ, ПОВІДОМЛЕННЯ

О. М. Решетілова, В. Г. Книш, Г. В. Доля
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ
В УМОВАХ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА.....66

О. М. Решетілова, Т. В. Граб
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ КОНФІДЕНЦІЙНОЇ ІНФОРМАЦІЇ І
КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ В ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ.....70

О. М. Решетілова, О. І. Кутішенко
ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПАБЛІК РІЛЕЙШНЗ У СУЧАСНОМУ
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....73

А.А. Кухтіна
СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ЗАСІБ РЕКЛАМИ БІБЛІОТЕЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ.....75

О.М. Решетілова, М. Д. Крауз, А. В. Копиленко, М. В. Вірний
ІНФОРМАЦІЙНИЙ РЕСУРС ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА
РЕКЛАМНОГО ПРОСТОРУ.....79

Я.В. Чупіков
НЕДОЛІКИ УКРАЇНСЬКОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА.....83

В.А. Войтенко, О.О. Чернецький, І.Ю. Хохлов
ДО КРИТИКИ ТЕОРЕТИЧНИХ ОСНОВ СИСТЕМИ ЕКСПЕРТИЗИ
ЦІННОСТІ ДОКУМЕНТІВ.....85

Відомості про авторів.....87

УДК 004.23:316.77:007.5

А. В. Михайлюк, В. А. Вершина
(Днепр)

УПРАВЛЕНИЕ КАК ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАТИВНОЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ

Розглядається управління як процес інформаційно-комунікаційної взаємодії його учасників.

Ключові слова: управління, інформація, комунікація.

A management is examined as a process of informatively-communication cooperation of his participants.

Key words: management, information, communication.

Рассматривается управление как процесс информационно-коммуникационного взаимодействия его участников.

Ключевые слова: управление, информация, коммуникация.

Вся современная человеческая деятельность неразрывно связана с таким понятием, как управление. Общество постоянно сталкивается с ситуациями, требующими принятия управленческих решений и осуществления управленческой деятельности в различных сферах своей жизни. В современном обществе возникает бесчисленное множество управленческих отношений в разнообразных областях жизнедеятельности. Политика является одной из разновидностей управления, его частным случаем [10]. Управление рассматривается как процесс информационно-коммуникационного взаимодействия его участников.

Процесс управления обычно рассматривают как совокупность действий по планированию, организации, мотивации и контролю. Он включает следующие компоненты: определенную сложную цель (не всегда осознанную) развития ситуации, данные о внешней обстановке, собственное положение, состояние органа управления (включая структурно-институционный аспект), операцию сравнения желательного состояния и фактическую, выработка решения о действиях, реализации решения и контроле за его выполнением. Обменным эквивалентом всех этих действий служит информация.

Информационная сфера – это, прежде всего, структурный элемент социосферы, в котором информация рассматривается как субстрат общественных отношений. Существует множество способов определения понятия «информация», как и попытки вообще отказаться от его определений. Каждое из определений отражает тот факт, что само понятие изменчиво. В связи с этим, понятие «информация» определяется в каждой области и для каждой оригинальной задачи специальным образом. В любом случае, информация – это результат внешнего знакового воздействия и его интерпретации, а не собственного опыта человека.

Процесс управления всегда являет собой информационный процесс [2]. Процесс управления базируется на сборе, обработке, передаче и хранении информации. Информация является основой управления. С ее помощью реализуются связи между управляющей и управляемой подсистемами, между управленческими звеньями организаций.

Управление представляется процессом переработки информации, или процессом превращения информации в действие. Под управлением, в первую очередь, понимается целенаправленное информационное влияние управляющей подсистемы на управляемую подсистему, которая осуществляется по схеме обратной связи [2]. Информация есть организующее и управляющее воздействие одних систем на другие. Информация состоит из знаковых структур с их значениями. Там, где есть информация, там есть и знаки, и их значения. В этом смысле информация – это внешнее знаковое воздействие, изменяющее состояние объекта.

Транслируемый информационный поток является процессом передачи символов, способным побуждать получателя информации к определенным действиям. П. Акофф определял информацию, во-первых, как информирующую, влияющую на вероятность выбора последовательности действий; во-вторых, как инструктирующую, изменяющую вероятность достижения цели посредством той или иной последовательности действий; в-третьих, как мотивирующую, меняющую значимость элементов определенной последовательности действий [1, с.147].

Исторически коммуникацией было принуждение другого к выполнению того или иного действия. То есть для коммуникации существенен переход от говорения Одного к действиям Другого [9, с.16].

Власть и ее осуществление выступает как коммуникационный процесс. Власть понимается как «символически генерализированное коммуникативное средство» [6, с.25]. Как и любое другое коммуникативное средство, она регулирует процесс межличностного взаимодействия путем редукции «комплексности» (неограниченного числа возможностей) к ограниченному числу возможных действий, которые ограничивают и исчерпывают пространство выбора у партнера по коммуникации. Власть возникает и функционирует во многом сходно с другими системами коммуникации, такими, как наука или экономика. Она неизбежно возникает в ходе любых коммуникативных интеракций и представляет собой «жизненно-мировую универсалию существования», так как «там, где люди коммуницируют друг с другом, всегда существует вероятность того, что они будут ориентироваться на возможность причинения взаимного вреда и тем самым оказывать друг на друга влияние» [6, с. 139]. В конечном итоге «функция власти состоит как раз именно в том, что власть устанавливает возможные сцепления событий абсолютно независимо от воли подчиненного этой власти человека, совершающего те или иные действия, желает он этого или нет» [6, с. 23].

Развитие социума, с точки зрения феномена информации, – смена фаз доминирования силовых, энергетических и информационных способов управления со сменой доминанты «языков управления».

Властвовать означает сегодня обладать не столько аппаратом принуждения, сколько возможностью определять (описывать, объяснять, прогнозировать, конструировать) текущую ситуацию в обществе, формулируя критерии объективности, непредвзятости, авторитетности, правдивости и истинности. В условиях глобализации, когда информация способна распространяться практически мгновенно и охватывать огромное количество индивидов, основным средством власти является знание, формируемое путем включения субъектов, социальных групп и институтов в исторически обусловленные гетерогенные дискурсивные практики [8, с.8].

Социальная власть обычно является непрямой и реализуется через «сознания» людей, например, за счет управления необходимой информацией или мнениями в целях планирования и выполнения определенных действий [4, с.47].

Коммуникация в сфере политики, или политическая коммуникация, подобно любым другим коммуникационным актам, может преследовать три

цели: передачу информации, изменение мнения, изменение поведения информируемых, однако ключевым в этом процессе, несомненно, является изменение поведения, поскольку именно оно составляет стержень властно-управленческих отношений в обществе [3, с.8].

Политическое управление рассматривается как субъектно-субъектный процесс информационно-коммуникационного взаимодействия его участников, обеспечивающих формирование и трансляцию смыслов, символов и ценностей в общественное сознание.

Объектом управления является не любой существующий объект, а лишь тот, который включен в управленческую деятельность и поддается соответствующим влияниям, то есть получает определенную информацию [2].

Управление предполагает информационное взаимодействие «управляющих» и «управляемых», точнее, информационный обмен, обратную связь между ними. Управление предполагает интерактивность участников коммуникации. Интерактивность – это двустороннее взаимодействие между отправителем и потребителем информации. Интерактивность предполагает критическое отношение к информации, способность ее анализировать и самостоятельно осмысливать.

Отношение к информации может быть самым разнообразным: от пассивного потребления и технического использования до сознательного конструирования новых систем знаний [5]. При этом значимым фактором любой коммуникации является доверие к информации. Доверие к информации означает, в первую очередь, осознанное априорное наделение ее свойством надежности, которое сопровождается положительными эмоциональными оценками информации и готовностью использовать ее в своей деятельности.

Вопрос о власти – это вопрос о медиумах [7, с. 9]. Информация, как известно, концентрируется в документах, которые придают информации организационную форму, перемещают ее во времени и пространстве, именно документы и документная информация лежат в основе управленческих решений и являются их материальным воплощением, обеспечивают юридической силой и тем самым способствуют их безусловному выполнению.

Библиография

1. Акофф Р. О целеустремлённых системах: [Текст] / Р. Акофф, Ф. Эмери. – М., 1974.

2. Арістова І.В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти: [Текст] / І.В. Арістова; за заг. ред. д-ра юрид. н., проф. Бандурки О.М. – Х., 2000.
3. Грачев М.Н. Политическая коммуникация: теоретические концепции, модели, векторы развития: [Текст] / М.Н. Грачев – М., 2004.
3. Дейк ван Тён А. Дискурс и власть: репрезентация доминирования в языке и коммуникации: [Текст] / Тён А. ван Дейк. – М., 2013.
4. Зуев С.Э. Измерения информационного пространства (политики, технологии, возможности): [Электронный ресурс] / С.Э. Зуев. – Режим доступа: <http://future.museum.ru/part01/010601.htm>.
5. Луман Н. Власть: [Текст] / Н. Луман; пер. с нем. А. Антоновского. – М., 2001.
6. Марков Б.В. Люди и знаки: антропология межличностной коммуникации: [Текст] / Б.В. Марков. – СПб., 2011.
7. Переверзев Е. От переводчиков: [Текст] / Е. Переверзев, Е. Кожемякин // Дейк ван Тён А. Дискурс и власть: репрезентация доминирования в языке и коммуникации. – М., 2013. – С.3-18.
8. Почепцов Г. Теория коммуникации: [Текст] / Г. Почепцов. – М.; К., 2001.
9. Франчук В.И. Социальное управление: самоуправление, менеджмент, политическое руководство: [Текст] / В.И. Франчук. – М., 2007.

УДК 002+930.1:[82-94:303.446]

К. А. Прокоф'єва
(Дніпро)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА НА ТЛІ НАУКИ ПРО ДОКУМЕНТ

Розглядаються актуальні питання джерелознавства у річизці документознавства, відмежовано від предметів суто історії і інших історичних дисциплін, проте в стосунках з ними.

Ключові слова: документ, джерело, джерелознавство, історична традиція, історичний залишок.

Topical issues of source studies are considered in the field of documentary science, separated from subjects of purely history and other historical disciplines, but in relations with them.

Keywords: document, source, source studies, historical tradition, historical remnant.

Рассматриваются актуальные вопросы источниковедения в русле документоведения, отдельно от предметов сугубо истории и других исторических дисциплин, однако в отношениях с ними.

Ключевые слова: документ, источник, источниковедение, историческая традиция, исторический остаток.

Джерелознавство входить до кола наукових дисциплін, що вивчають минуле на матеріалі історичних залишків та традицій. Тому предмет цієї науки слід відмежувати від предметів суто історії і інших історичних дисциплін і визначити в стосунках з ними. Предмет джерелознавства – історичні джерела. Джерелознавство вивчає причини і умови їх виникнення, закономірності відображення в них історичного розвитку цивілізації і методи їх використання в процесах дослідження. Відповідно, джерелознавство має наступні завдання: по-перше, пошук і виявлення нових джерел; по-друге, визначення міри достовірності відомостей конкретних документів і, по-третє, вироблення методів отримання з джерел достовірної інформації.

Далі визначимо співвідношення предметів науки про джерела у колі документознавчих дисциплін та спеціальних історичних дисциплін. Обидва наукові напрями звернені до вивчення минулого і його залишків. Але відношення до джерел у них різне. Основна увага історика спрямована на саме минуле. Досліджуючи ту або іншу тему (аспект минулого), він бере з документу тільки потрібну йому інформацію. Для документознавця – головне саме джерело в усій його цілісності. До минулого документознавець звертається лише в тій мірі, в якій воно потрібне йому для визначення місця і функцій саме цього документа у події і оцінки достовірності відомостей, що їм повідомляються. Іншими словами, предмет історії – минуле в джерелах, тоді як предмет джерелознавства – джерела у минулому.

З цього виходить розуміння релятивної самостійності джерелознавства по відношенню до історичної науки. Й хоча такі уявлення про взаємодію історії і джерелознавства почали формуватися ще в середині минулого століття, донині в історичній теорії і методології панує думка про допоміжний характер джерелознавчих досліджень. Положення про самостійне значення джерелознавства першими висунули М.М. Тихомиров та С.А. Нікітін [7; 9]. Воно отримало розвиток в подальших роботах істориків, проте джерелознавство вважається ними спеціальною історичною дисципліною.

Сучасне джерелознавство – комплексна наука. Воно включає в себе так звані спеціальні (допоміжні) історичні дисципліни, що виникли з необхідності попередньої критики джерел. Адже вивчення джерел є розглядом зовнішніх ознак документів: паперу, друку, місця і часу появи, авторства, особливостей написання тексту тощо. Це повинно допомогти правильно зрозуміти зміст

наявних в джерелі відомостей. Серед допоміжних історичних дисциплін найбільш важливими для документознавця, що досліджує джерело є:

- палеографія – наука про системи письма у минулому, яка поступово перетворювалася на науку про історію письма;

- історична хронологія – наука про системи літочислення і календарі минулого, а також прийоми перекладу дат в сучасні системи літочислення і календарі;

- історична метрологія, що вивчає системи фізичних мір довжини, площі, об'єму і ваги у минулому;

- нумізматика – наука про монети і медалі;

- боністика – наука про паперові гроші і цінні папери;

- сфрагістика – наука про печатки;

- геральдика – дисципліна, що вивчає зображення на гербах;

- генеалогія – наука про родоводи;

- філігранезнавство – наука про водяні знаки;

- фалеристика дисципліна, що описує нагородні системи;

- дипломатика – наука про акти (грамоти);

- епіграфіка дисципліна, спрямована на вивчення написів на камені, металі, дереві, кістяних і скляних виробах;

- історична географія, що вивчає розселення народів, їх переміщення, території держав у минулому;

- історична топонімія вивчає назви предметів і об'єктів місцевості (річок, гір, населених пунктів) у минулому;

- історична лінгвістика – наука про мови народів у минулому;

- берестологія, що вивчає письмові тексти на бересті.

Вивчення особливостей документів постійно ускладнюється й науковці переходять до розгляду закономірностей виникнення і розвитку різних їх ознак для чого застосовується класифікація джерел. Історичні джерела, з якими має справу документознавець дуже різноманітні. Вони відрізняються формою, змістом співвідношенням об'єктивного і суб'єктивного, особистого і суспільного, природою використовуваних знаково-сміслових систем.

Класифікація це розділення неоднорідної сукупності предметів на однорідні групи за будь-якою істотною ознакою. Використовувану для класифікації ознаку називають критерієм або основою (разом з класифікацією в науці застосовується систематизація). Класифікації ділять на типологічні і

видові. Типологічна класифікація ґрунтується на обліку фундаментальних властивостей документів: їх соціальних функцій і використовуваних інформаційно-знакових систем. Видова класифікація робиться усередині типу. Усередині виду джерела також можуть поділятися на різновиди.

Історична наука приділяє питанням класифікації значну увагу. Перші спроби поділу джерел були здійснені в 1830-ті роки. Були виділені групи літописів, законодавчих документів, актів та оповідних джерел. Але науково обґрунтованої класифікації створити не вдалося, оскільки розподіл на угруповання, що використовувалися тоді, був еkleктичними і мав під собою несуттєві підстави.

Першим дійсно наукову, типологічну класифікацію створив на початку ХХ ст. О.С. Лаппо-Данилевський [2-6]. Він розпочав з того, що поставив і спробував вирішити питання про вибір наукової основи. В якості основи для своєї класифікації О.С. Лаппо-Данилевський обрав міру близькості джерела до відбитої в ній події. Згідно з нею усі історичні свідчення він поділив на джерела, що зображують факт та джерела, що означають факт. Перші він назвав залишками культури, другі – історичними переказами.

Залишки культури це – залишки самої події. До них О.С. Лаппо-Данилевський відносив речові пам'ятки і юридичні акти. Історичні перекази перетлумачують подію. Описана у переказі подія відбивається свідомістю його автора. До переказів творець класифікації відносив усі словесні і письмові свідчення. Історичні перекази потребують перевірки достовірності. Залишки культури достовірні. Але наперед треба довести їх достовірність. Після чого можна сміливо покладатися на їх свідчення.

Основна перевага класифікації О.С. Лаппо-Данилевського у визнанні, по-перше, опосередкованого, суб'єктивного характеру відомостей, що містяться в джерелі, по-друге, різної міри суб'єктивності джерел. В той же час, не можна не бачити умовності запропонованої класифікації. Багато свідчень, будучи залишками будь-якої події, є в той самий час розповіддю про іншу подію. І навпаки, переказ про історичний факт можна вважати залишком іншої події.

Грамота, будучи залишком права, в той же час є переказом юридичних стосунків її учасників. «Житіє Авакума», відносячись до джерел-переказів, одночасно є залишком духовної культури житійної літератури ХVІІ ст. В основі цих протиріч – єдність об'єктивного і суб'єктивного в джерелі. У будь-якому документі є реальне і суб'єктивне. Існують вони тільки в нерозривній єдності.

Тому типологічна спроба розділити історичні джерела на об'єктивні залишки подій і суб'єктивні перекази про них виявилася не завжди доречною.

Проте, такий поділ джерел є цілком правомірним в конкретно-історичному дослідженні, присвяченому одній події або темі. В цьому випадку залишок події легко відділяється від переказу. І дійсно, для дослідження певної держави або території її друкована продукція є залишком, а інша преса, видана сусідніми країнами чи регіонами – переказом. Тобто класифікація О.С. Лаппо-Данилевського є методологічно обґрунтованою і відповідає потребам конкретно-історичних досліджень. Тому вона природним чином увійшла до методологічного арсеналу історичної науки і панувала в ній аж до середини 1950-х років.

Цей час ознаменувався зверненням істориків до теоретико-методологічних аспектів науки. Склалися сучасні, діючі класифікації джерел. Найбільше визнання отримали класифікаційні схеми Л.М. Пушкарьова, опубліковані їм в 1975 році. Усі джерела він поділив на сім типів:

- 1) речові (археологічні);
- 2) письмові;
- 3) усні (фольклорні);
- 4) етнографічні,
- 5) лінгвістичні;
- 6) фото, - кінодокументи;
- 7) фоно (аудіо) документи [8].

Ця класифікація має дві підстави: спосіб кодування інформації та приналежність джерела до тієї або іншої гуманітарної науки. Поділ за двома ознаками – безперечний недолік цього угруповання, оскільки джерело може одночасно мати в собі ознаки декількох з цих типів.

У 1981 році І.Д. Ковальченко представив вдосконалений варіант типологічного групування, побудований тільки з урахуванням способу кодування інформації. Уся сукупність історичних джерел була розділена ним на чотири типи:

- 1) речові;
- 2) письмові;
- 3) образотворчі;
- 4) фонетичні [1].

Джерелознавець-документознавець має справу переважно з письмовим типом джерел. Одним з перших в сучасному джерелознавстві таку класифікацію представив І.Л. Шерман. У основі його схеми вже знайоме ділення документів на залишки і перекази. Це, по його термінології, документальні матеріали (залишки) і розповідні або наративні свідчення (віддання) [10].

Більшість істориків, джерелознавців та документознавців дотримуються досконалішої видової класифікації, створеною Л.М. Пушкарьовим. Під видом в ній розуміється група джерел зі стійкими загальними ознаками форми та змісту, що виникли і закріпилися в силу спільності їх соціальних функцій, яка історично склалася. Сама ж класифікація включає наступні види:

- 1) літописи;
- 2) законодавчі акти;
- 3) діловодна документація;
- 4) актові матеріали (грамоти);
- 5) статистика;
- 6) періодичний друк;
- 7) документи особистого походження (мемуари, щоденники, листування);
- 8) літературні пам'ятки;
- 9) публіцистика і політичні твори;
- 10) наукові праці [8].

І.Д. Ковальченко запропонував загальніше ділення письмових свідчень на масові і індивідуальні джерела. Масовими називають джерела, що відбивають масові, громадські системи: народне господарство, соціальну структуру тощо. До них відносять статистику, діловодні матеріали, акти. Індивідуальні джерела відображають індивідуальні, неповторні події. Ними вважаються інші види, і особливо, літературні пам'ятки і джерела особистого походження. Деякі з видів, в яких є як масова, так і індивідуальна інформація (періодика, наукові праці), входять до обох груп.

Усередині видів, якщо є необхідність, джерела поділяють на різновиди. Так серед джерел особистого походження дослідники виділяють мемуари, щоденники і листування.

Загальні уявлення про усі види письмових джерел допоможуть опанувати головні навички документознавчого аналізу і надалі опанувати конкретні види

джерел й видові методики їх опрацювання. Виокремимо головні різновиди письмових джерел і соціальні функції видів.

Літописи – це історичні твори, в яких матеріал викладався у вигляді погодних записів, що розпочиналися із слів: «В літо таке-то». Літописний твір будувався на християнській концепції історії і змістовно включав вибірккові відомості з попередніх літописних зведень й записи сучасних літописцеві подій. Літописання несло на собі функцію історичної і політичної самосвідомості середньовічної Русі і яскраво виражену культурну функцію. Традиція літописання виникла в першій половині XI ст. і проіснувала до кінця XVII ст.

Законодавчі акти є правовими нормативними документами, які виходили від верховної державної влади і мали вищу юридичну силу в межах якої-небудь території або усїєї держави. Закон – це письмова норма поведінки. За допомогою законодавства держава регулювала соціальні стосунки і управляла своєю діяльністю. Законодавчий вид документів виник в середині XI ст.

Актові матеріали (грамоти, записи) – це правові документи, які в юридичній формі фіксували угоди між окремими особами. За суб'єктами угоди актові матеріали поділяють на приватноправові і публічно-правові акти. Перші закріплювали договір між приватними особами, другі між приватними особою і суб'єктом публічної влади. За допомогою актів в основному регулювалися соціально-економічні стосунки усередині правлячого класу і відношення держави з суспільством. Акти – пам'ятки X – XVIII ст.ст.

Діловодні матеріали – поточна документація, що видавалася різними державними, судовими, економічними, політичними і громадськими організаціями (установами) з метою управління, власною і громадською діяльністю. Діловодство виникло в середині XVI ст. із складанням апарату централізованої держави. Діловодні матеріали поділяють, передусім, за приналежності до того або іншого суб'єкта управління: ним могли бути держава, громадська або приватна установа. Матеріали державного діловодства поділяють за галузями управління і за напрямом руху документів в ієрархії керівних установ (згори вниз, від низу догори і в горизонтальній площині) та за історичними періодами (Московського царства, Російської імперії, радянського часу, періоду незалежності тощо).

Статистичні матеріали. Статистика вивчає закономірності громадського життя з його кількісного боку з метою соціального управління. Статистичні матеріали з'явилися в Російській імперії на початку XVIII ст. як частина

державного управління і розумілися як державознавство. Кількісна інформація в статистичних документах передавалася в словесній і цифровій формі. В результаті склався різновид статистико-описових матеріалів. З другої половини XIX ст. стала складатися чисто статистична документація. У ній інформація викладалася тільки в цифровій формі. Статистичні матеріали другої половини XIX – початку XX вв. підрозділяються на статистику державних установ, земську, наукову, статистику праці і підприємницьких спілок.

Періодичний друк – почасові видання, що мали на меті публікацію інформаційних і аналітичних матеріалів громадського та державного життя. Періодичні видання виражають інтереси і позиції різних груп правлячого класу, включаючи інтелігенцію. Вони є знаряддями управління народом і використовуються у боротьбі за владу і громадський вплив. Періодика поділяється на газети, журнали, бюлетені, щорічники і альманахи. У Російській імперії періодичний друк з'явився на початку XVIII ст. Уся періодика підрозділяється на державні і громадські видання. Видання суспільно-політичних груп розділяють по їх суспільно-політичній спрямованості.

Документи особистого походження фіксували особисті враження сучасників, очевидців і учасників суспільно і культурно значимих подій. Це найбільш суб'єктивні свідчення минулого. Зазвичай виділяють наступні їх різновиди. По-перше, мемуари (спогади) очевидців або учасників історичних подій. На спогадах лежить дуже сильний відбиток суспільно-політичної атмосфери описуваної епохи і часу, коли вони писалися. По-друге, це щоденники – регулярні записи вражень, спостережень і думок з приводу найбільш значимих подій свого й суспільного життя. Їх особливість в точній передачі настроїв і деталей епохи. Спогади і щоденники об'єднують одним терміном – записки. І, нарешті, по-третє, листування – письмовий обмін враженнями і думками про значимі події свого й суспільного життя. Джерела особистого походження виникли в першій половині XVIII ст. Вони несли на собі яскраво виражену функцію соціокультурного спілкування (листування, мемуари).

Літературні пам'ятки – це твори літератури, які відображали сучасну їм дійсність в художній, словесно-образній формі. Соціальна функція літератури полягає в прищепленні суспільно значимих цінностей, ідеалів, зразків поведінки. Літературна пам'ятка є певною соціокультурною системою. Реальність відбивається в ній через призму її цінностей і ідеалів. Тому пам'ятки

вітчизняної словесності – прекрасне джерело з історії духовної культури країни. Перші твори староруської літератури з'явилися в середині XI століття.

Публіцистика і політичні твори – це твори з актуальних питань громадського і державного життя, що містять різні політичні ідеї, оцінки, прогнози і пропозиції. Вони виражали політичні інтереси різних угруповань правлячого класу. Публіцистика відрізняється більшою злободенністю, поверховістю суджень. Вона апелює до почуттів і розрахована на широке коло читачів. Політичні твори характеризує глибша, іноді наукова аргументація. Вони розраховані на керівників держави, фахівців управління і представників правлячої еліти. Наукові праці – це група джерел, що відбиває науковий рівень минулого.

Отже, засвоївши видову і внутривидову різноманітність письмових документів, можна ознайомитися з процесом формування і розвитку корпусу вітчизняних джерел в цілому.

Бібліографія

1. Источниковедение истории СССР: [Текст]. – 2-е изд. / Под ред. И.Д. Ковальченко. – М., 1981.
2. Лаппо-Данилевский А.С. Идея государства и главнейшие моменты её развития в России со времен Смуты до эпохи преобразований: [Текст] / А.С. Лаппо-Данилевский // Голос минувшего. – 1914. – № 12. – С. 5-38.
3. Лаппо-Данилевский А.С. Очерк развития русской историографии: [Текст] / А.С. Лаппо-Данилевский // Русский исторический журнал. – 1920. – Кн.6. – С.5-29.
4. Лаппо-Данилевский А.С. Очерк русской дипломатики частных актов: [Текст] / А.С. Лаппо-Данилевский. – 2-е изд. – СПб, 2007.
5. Лаппо-Данилевский А.С. Правила издания грамот Коллегии экономии: [Текст] / А.С. Лаппо-Данилевский. – Пг., 1922.
6. Лаппо-Данилевский А.С. Методология истории: [Текст] / А.С. Лаппо-Данилевский. – М., 2006. – 622 с.
7. Никитин С.А. Источниковедение истории СССР. XIX век. Т. 2: [Текст] / С.А. Никитин. – М., 1940.
8. Пушкарёв Л.Н. Классификация русских письменных источников по отечественной истории: [Текст] / Л.Н. Пушкарёв. – М., 1975.
9. Тихомиров М.Н. Источниковедение истории СССР с древнейших времен до конца XVIII века. Т. 1: [Текст] / М.Н. Тихомиров. – М., 1940.
10. Шерман И.Л. Русские исторические источники X – XIII вв.: [Текст] / И.Л. Шерман. – Х., 1959.

Л. М.Ткач, К. В. Талалаєнко, А. Ю. Явтушенко
(Дніпро)

ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТООБІГ ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ

Аналізується система електронного документообігу, сформульовані загальні принципи її функціонування, а також можливості автоматизації документообігу.

Ключові слова: електронний документообіг, управління, автоматизація документообігу

The system of electronic document circulation is analyzed, its general principles of operation are formulated, as well as possibilities of automation of document circulation

Keywords: electronic document circulation, control system, automation of document circulation

Сьогодні більшість управлінців усвідомлюють, що організація, установа чи підприємство, незалежно від форми власності, масштабів діяльності (далі – організація), може досягти успіху за умови добре спланованої системи управління, правильно побудованої, оперативної роботи з документами, створеними у процесі діяльності. Одним із завдань успішного функціонування є використання електронного документообігу, що впливає на відповідні комунікаційні процеси. Відсутність необхідності вручну працювати з документами, відслідковувати переміщення внутрішніх документів, контролювати порядок передачі конфіденційної інформації суттєво знижує трудовитрати працівників. Автоматизація документно-інформаційних процесів допоможе підвищити якість роботи виконавців; знизить ймовірність помилок у процесі роботи працівників шляхом введення функцій стандартної перевірки документів; терміни підготовки документів стануть більш прогнозованими і керованими; зменшить витрати часу на пошук необхідної інформації працівниками; допоможе здійснювати аналіз бізнес-процесів для прийняття оптимальних управлінських рішень; допоможе погоджувати виконання документа в режимі он-лайн; забезпечить належну інформаційну безпеку – усе це можливо тільки в раціонально створеній системі управління, побудованій на основі електронного документообігу.

Ефективність управління чимало залежить від вирішення завдань оперативного і якісного створення електронних документів, контролю їх виконання, продуманої організації збереження, пошуку і використання. Потреба в ефективному керуванні електронними документами і призвела до створення систем електронного документообігу (далі – СЕД).

СЕД – організаційно-технічна система, яка забезпечує процес створення, управління доступом і розповсюдження електронних документів у комп'ютерних мережах, а також забезпечує контроль над потоками документів в організації [3]. Важливим є правильний вибір електронної системи, кожна з яких має переваги та недоліки, специфіку використання. За даними Forrester Research, 38 % компаній зі списку Fortune 500 вважають, що придбання сучасної СЕД є вкрай важливим для успішного ведення бізнесу. Наприклад, за даними Siemens Business Services, у разі використання СЕД продуктивність праці персоналу збільшується на 20–25 %. Вартість архівного збереження електронних документів зменшується на 80 %, що є нижчою за вартість збереження паперових архівів [1, с.117].

СЕД дає змогу автоматизувати традиційне діловодство, організувати електронний архів документів, упорядкувати процеси роботи з вхідною/вихідною кореспонденцією, підтримувати внутрішню документацію в організації тощо. Систему легко налаштувати з урахуванням специфіки роботи організації [4].

Загальні параметри СЕД – критерій загальної оцінки та характеристики СЕД: гнучкість, технічні засоби, придатність програмного забезпечення і простота використання, можливість розвитку системи та інтеграції. СЕД дозволяє звести до мінімуму такі проблеми, як недостатня швидкість прийняття управлінських рішень; наявність значного документопотоку вихідної/вхідної та внутрішньої документації, обробка якої уповільнює процес виконання робіт та надання послугорганізацією; збільшення кількості звітів різних форм тощо.

Яких результатів слід очікувати від впровадження СЕД? Вона забезпечує необхідну функціональність для автоматизації ділових процесів (маршрутизацію, розподілення, повідомлення і контроль виконання); підтримує великі масиви інформації (вся інформація, яка зберігається в системі, керується виділеним серверним компонентом – бази DocBase); містить механізми, які дають змогу керувати процесом зберігання інформації тощо [1, с.124].

Для переходу на електронний документообіг потрібно зробити правильний вибір щодо СЕД. Зазначимо, що електронний документообіг ні в якому разі не повинен впроваджуватися як данина моді на «прогресивні технології». Існує думка, що коли бізнес успішно працює і без електронного або навіть без паперового документообігу, малоімовірно, що встановлення СЕД зробить його більш ефективним. У цьому випадку доцільно говорити про зручність роботи з документами.

На сучасному ринку програмного забезпечення представлено величезне розмаїття автоматизованих систем документообігу від різних виробників та широкої цінової політики. На нашу думку, при виборі СЕД споживачам доводиться шукати компромісне рішення, щоб максимально задовольнити потребу, наприклад, забезпечення необхідної функціональності з можливістю подальшого розширення системи; мінімальна сукупна вартість володіння і швидка окупність системи; виробник, що зарекомендував себе, з реальними впровадженнями; суб'єктивні вподобання замовника тощо.

Вибираючи СЕД, спеціалісти пропонують з'ясувати низку критеріїв, які впливають на здійснення оптимального вибору: вимоги до обсягів інформації, що зберігається (якщо існує багато документів, то треба вибирати систему, яка підтримує ієрархічну структуру їх зберігання. Такий механізм дає змогу найефективніше використовувати дані); наявність процедур формалізації, які підтримують виконання та автоматизацію контролю (виконання стандартних функцій організації); необхідність автоматизації адміністративного управління організацією; наявність територіального розподілу підрозділів (цей фактор вимагає віддаленого доступу); необхідність в розвитку маршрутизації документів, в управлінні потоками робіт (workflow); вимоги до термінів зберігання документів тощо.

Керуючись критеріями у виборі СЕД, одним із ключових є раціональність діловодства в організації, підвищення ефективності управлінської діяльності. Використання СЕД у практичній діяльності, з одного боку, значно полегшить виконання працівниками завдань (обробка інформації, участь у технологічних процесах), а з іншого – забезпечить керівникам і персоналу, відповідальному за організацію процесів обробки і руху документів, досягнення нового якісного рівня у вирішенні поставлених завдань.

На основі проведених нами спостережень щодо результатів виконання документаційних процесів із застосуванням СЕД (та її відсутності) ми зробили

висновки, що використання організаціями СЕД у практичній діяльності допомагає забезпечити зручний доступ користувачів до актуальної інформації; дозволяє організувати єдину, що базується на ресурсах операційної системи, службу копіювання-відновлення; покращує засоби контролю за виконанням технологічних процесів обробки документів, регулювання і керування системою документообігу, що сприяє скороченню термінів виконання робіт; підвищує рівень захищеності даних; досягається високий рівень незалежності роботи над документами від особистих якостей персоналу за рахунок автоматичного виконання більшості формальних дій та ін. [2, с.134].

Зауважимо, що впровадження СЕД варто здійснювати поступово, починаючи з найбільш важливої ланки документообігу: опису, автоматизація якого дозволить швидко одержати позитивний ефект. Необхідно забезпечити можливість роботи як за новою, так і за старою технологією. Важливу роль відіграє реальна підтримка керівництвом проекту впровадження (т. зв. «фактор першої особи»). Через відсутність такої підтримки, у кращому випадку, система буде впроваджена лише в окремих підрозділах.

Бібліографія

1. Гарасим О.Р. Аналіз засобів управління корпоративною конфіденційною інформацією [Електронний ресурс] / О.Р. Гарасим, Л.Б. Чирун. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/11202/1/3.pdf>. – Назва з екрана.
2. Головань С.М. Основи організації електронного документообігу: [Текст]: практикум / С.М. Головань, С.М. Коженевський, О.В. Рибальський та ін. – К., 2017.
3. Електронний документообіг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viaduk.com/viaduk/web5ua.nsf/0/ACC6E5C6C0A30BD9C225726F0051E265>. – Назва з екрана.

УДК 282:342.724(477.63)

Н. Г. Мосюкова
(Дніпро)

ЕТНІЧНИЙ СКЛАД КАТОЛИЦЬКОЇ СПІЛЬНОТИ КАТЕРИНОСЛАВА (кінець XVIII – I половина XIX століття)

Здійснено спробу в умовах відсутності прямої джерельної бази визначити національний склад католиків Катеринослава у дореформений період.

Ключові слова: католики, етнічний склад, перепис населення, Катеринослав.

Attempts to determine the national composition of Catholics of Yekaterinoslav in the pre-reform period in the absence of a direct source base.

Key words: Catholics, ethnicity, sensus of population, Yekaterinoslav city.

Предпринята попытка в условиях отсутствия прямой источниковой базы определить национальный состав католиков Екатеринослава в дореформенный период.

Ключевые слова: католики, этнический состав, перепись населения, Екатеринослав.

Історія в різні часи не втомлюється нагадувати, які серйозні наслідки може мати неухважне ставлення до національного і релігійного питань в тій чи іншій країні. Україна є державою поліетнічною і поліконфесійною, а це означає, що її етнополітика повинна формуватись так, щоб запобігти конфліктам як на національному, так і на релігійному ґрунті. Необхідною складовою цього є вивчення історії, умов розселення, особливостей існування національних і релігійних меншин на теренах України і окремих регіонів.

Переважає більшість праць з означеної тематики, в яких досліджено період XVIII – першої половини XIX сторіччя, присвячена проблемі формування етнічного складу Півдня України, а не окремих губерній. Вчені, що вивчали етнічні процеси кінця XVIII – початку XX сторіччя, основну увагу приділили II половини XIX – початку XX сторіччя. В присвячених Катеринославщині працях або проаналізовано більш пізній період, зокрема, кінець XIX сторіччя, або не зосереджено увагу на етнічній складовій Катеринослава. Слід також зауважити, що для дослідження національної приналежності населення II половини XIX – початку XX сторіччя, використовують дані урядових губернських статистичних комітетів, земської статистики, переписів населення Російської імперії та ін., для вивчення ж етнічного складу кінця XVIII – I половини XIX сторіччя пряма джерельна база відсутня.

Метою цієї статті є спроба визначити національний склад католицької спільноти Катеринослава наприкінці XVIII – I половини XIX сторіччя шляхом аналізу етнічних процесів, які відбувалися в Російській імперії в означений період, статистичних даних більш пізнього періоду, матеріалів Державного архіву Дніпропетровської області.

Початок формування поліетнічності Катеринославщини пов'язаний з активізацією колонізаційних процесів, які відбувалися на території Південної України після маніфестів Катерини II 1762 і 1763 років, що обіцяли переселенцям певні пільги та привілеї.

В «Матеріалах для географії і статистики Росії», виданих у 1862 році зазначено, що єдиним джерелом для «исчисления движения народонаселения, или прибыли и убыли жителей, составляют всеподданейшие отчеты гражданского губернатора, в которых не указаны прибыль и убыль по сословиям и по вероисповеданиям, а только в общем числе жителей по городам и уездам» [9, с. 122]. Разом з тим В. Павлович надає відомості щодо конфесійного складу населення губернського міста Катеринослав за 1857 рік – католиків налічувалося лише 46 [9, с. 303]. Визначити їх етнічну приналежність складно, можна лише окреслити напрямки пошуків щодо національної ідентифікації перших католиків Катеринослава.

Аналіз матеріалів перепису населення Російської імперії 1897 року дозволяє стверджувати, що римо-католицьке середовище нашого міста формували поляки, чехи, словаки, литовці, французи, німці.

Чехи, словаки, литовці, французи в більшості сповідували католицизм, але їх загальна кількість на території нашого краю не була численною. Німці-католики переселилися на Катеринославщину після імператорського указу 1793 року. Тоді 270 осіб колоністів заснували в передмісті губернського міста колонію Ямбург [1, с. 72]. За даними Каталогу духовенства і церков Тираспільської римско-католицької єпархії, які наводить в своїй монографії Н. Буланова, на 1876 рік Ямбурзька парафія була єдиною на території Катеринославського повіту [1, с. 80]. Там діяв костюл, для його утримання парафіяни збирали гроші, інформація про пожертви фіксувалася в Книзі обліку [2, арк. 1-11].

Деякі німецькі колоністи, які приїжджали на Катеринославщину, осідали в самому губернському місті. Так, у 1809 році до Катеринослава прибуло 28 родин німецьких колоністів, серед них 85 лютеран, 16 католиків і 3 реформата [3, арк. 15]. Цей факт сам по собі не є абсолютним доказом нечисленності католиків серед німецьких переселенців, але разом з даними перепису 1897 року, за якими відсоток римо-католиків серед німців в нашому місті складав лише 12,6%, в той час, як лютеран – 73,7% [11], є однією зі складових, які доводять це твердження. Показово, що навіть співвідношення

між католиками і лютеранами серед німців, які приїхали до Катеринослава у 1809 і тих, які мешкали там у 1897 році, майже співпадає, бо 85 німців-лютеран, які прибули до губернського міста у 1809 році, складають 81,7%, а 16 німців-католиків – 15% від загальної кількості.

Дослідники констатують, що серед німецького населення Півдня України протестанти становили найбільш значну конфесійну групу, пояснюючи це тим, що «наявність в правлячих колах Російської імперії великої кількості лютеран, лояльне ставлення лютеранської церкви до світської влади, давало їм великі переваги в порівнянні з іншими конфесіями» [7, с. 241]. Отже, Катеринослав в цьому питанні не був виключенням, але і серед католиків певну частину складали німці.

За даними Першого загального перепису населення Російської імперії переважну більшість римо-католиків губернського міста складали поляки, але відомо, що активні міграційні процеси з польських земель на територію нашого краю відбувалися у II половині XIX сторіччя. Враховуючи означені обставини, не слід забувати, що переселення поляків в Південну Україну (ймовірно, і до Катеринослава) відбувалось з кінця XVIII сторіччя. Цьому сприяли поділи Польщі 1772, 1793 і 1795 років за участю Росії. Про присутність поляків на Катеринославщині «ще в перші роки існування намісництва» (тобто з 1783 року) є запис в Пам'ятній книжці Катеринославської губернії на 1889 рік, в якій зазначено, що «деякі з них були переміщені за розпорядженням уряду, як з вільних людей, так і з військовополонених» [10, с. 72]. Про участь поляків у «військово-землеробській колонізації Півдня» (в тому числі і на Катеринославщині) у II половині XVIII ст. пише В. Наулко [8, с. 37], про вихідців з території Речі Посполитої в означеному регіоні згадує Н. Макаренко [6, с. 238], а О. Дружиніна поштовхом для переселення поляків в губернії Степової України вважає репресивні заходи царського уряду щодо польської шляхти після повстання 1830 – 1831 років [5, с. 16]. Про велику кількість католиків серед однодворців вказано і в «Матеріалах для географії та статистики Росії» [9, с. 244]. Участю разом з поляками у повстанні 1830 – 1831 років О. Дружиніна пояснює і появу литовців в Південній Україні [5, с. 35]. Отже, присутність поляків і литовців в Катеринославській губернії (і Катеринославі), особливо після польського повстання 1830 – 1831 років, є досить вірогідною.

Серед мешканців Катеринослава були чехи і словаки, які в більшості своїй сповідували католицизм. Дані перепису 1897 року говорять про їх невелику кількість в нашому місті. В дослідженнях зазначено, що «обмеження слов'ян в Австрійській монархії спричинилося до їх переселення ... в середині XVIII сторіччя до Росії» [12, с. 50]. Чехи і словаки мешкали в утворених в середині XVIII сторіччя Новій Сербії та Слов'яносербії. Більш масовий, на думку вчених, етап їх колонізації в Україні розпочався після скасування кріпацтва, але і тоді Катеринослав опинився поза межами основних територій розселення вказаних народів. Отже, присутність чехів і словаків в нашому місті в I половині XIX сторіччя можна вважати лише виключенням.

У Першому загальному переписі населення Російської імперії серед націй, представники яких мешкають в Катеринославі і в більшості свій є римо-католиками, названі французи і бельгійці, але їх поява в місті пов'язується з «інтенсивним припливом у промисловість губернії і міста іноземних капіталів – у першу чергу бельгійських, французьких, німецьких, англійських» [4, с. 87], що відбувався в кінці XIX сторіччя.

Таким чином, національний склад католицької спільноти Катеринослава кінця XVIII – I половини XIX сторіччя окреслено шляхом аналізу етнічних процесів, які відбувалися в Російській імперії та статистичних даних більш пізнього періоду.

Серед католиків Катеринослава дореформеного періоду (а їх налічувалось всього 46 осіб) певна частина була німецького походження. Саме про присутність німців – католиків на початку XIX сторіччя збереглися архівні документи. Досить вірогідною є присутність в нашому місті (навіть в I половині XIX сторіччя) поляків і литовців. Перебування в Катеринославі інших представників католицької спільноти (чехів, словаків, французів, бельгійців) в означений період можна вважати лише виключенням.

Бібліографія

1. Буланова Н.М. Історія християнських конфесій Катеринославщини останньої чверті XVIII – початку XX ст.: [Текст] / Н.М. Буланова. – Дніпропетровськ, 2007.
2. Державний архів Дніпропетровської області (ДАДО), ф. 134, оп. 1, спр. 166.
3. Державний архів Дніпропетровської області (ДАДО), ф. 134, оп. 1, спр. 229.
4. Дніпропетровськ. Віхи історії: [Текст]. – Дніпропетровськ, 2001.
5. Дружинина Е.И. Южная Украина в период кризиса феодализма (1825 – 1860): [Текст] / Е.И. Дружинина. – М., 1981.

6. Макаренко Н.Ю. Особливості етносоціального розвитку етнічних груп Півдня України (кінець 18 – початок 20 ст.) / Н.Ю. Макаренко: [Текст] // Музейний вісник. – 2013. – № 13/2. – С. 233 – 240.
7. Макушенко Я.С. Збереження релігійної ідентичності німецького населення Південної України (кінець XIX – початок XX ст.): [Текст] / Я.С. Макушенко // Музейний вісник. – 2013. – № 13/2. – С. 240 – 245.
8. Наулко В.И. Развитие межэтнических связей на Украине: [Текст] / В.И. Наулко. – К., 1975.
9. Павлович В. Материалы для географии и статистики России, собранные офицерами Генерального штаба. Екатеринославская губерния: [Текст] / В. Павлович. – СПб, 1862.
10. Памятная книжка. Адрес-календарь Екатеринославской губернии на 1889 год: [Текст]. – Екатеринослав: Типография Губернского правления, 1889.
11. Первая всеобщая перепись населения Российской империи, 1897. Т. XIII. Екатеринославская губерния: [Текст]. – СПб, 1904.
12. Пірко В.О. Заселення і господарське освоєння Степової України в XVI – XVIII ст.: [Текст] / В.О. Пірко. – Донецьк, 2004.

УДК 316.3

А. В. Савич
(Днепр)

ФОРМИРОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ НЕОДНОРОДНЫХ СОЦИУМОВ ГОРОДА И ДЕРЕВНИ И ПРОЦЕСС ИХ ИНТЕГРАЦИИ В СОВРЕМЕННЫЙ ПЕРИОД

Розглядаються шляхи формування інформаційної культури неоднорідних соціумів та способи взаємодії людини та інформації.

Ключові слова: інформаційна культура, соціум, інформаційна цивілізація, трансляція, парадигма, урбанізація.

The ways of heterogeneous (dissimilar) societies informational culture forming, the ways of a human being and information interaction are considered.

Key words: informational culture, society, informational civilization, transmission, paradigm, urbanization.

Рассматриваются пути формирования информационной культуры неоднородных социумов и способы взаимодействия человека и информации.

Ключевые слова: информационная культура, социум, информационная цивилизация, трансляция, парадигма, урбанизация.

В конце XX в. усилился интерес к проблемам культуры и цивилизации. Обострение интереса к этим проблемам всегда продиктовано определенной ситуацией.

В последней четверти XX в. человечество вступило в новую стадию своего развития в эпоху информационного общества со всеми его достижениями, противоречиями и конфликтами. Идею информационного общества предложил еще в середине 40-х гг. XX в. японский исследователь Й. Масуда, и тогда эта идея не нашла особой поддержки. Но спустя несколько десятилетий человечество стало свидетелем информационной революции, естественным итогом которой стало формирование информационного общества и информационной культуры.

В 70-е гг. XX в. доктрина постиндустриального (информационного) общества стала одной из господствующих в западной социологии. Термин «информационное общество», введенный в начале 60-х гг., фиксирует одну из важнейших характеристик формирующегося общества как объединенного единой информационной сетью. Развитие информационных технологий стало в 80-е гг. и особенно в 90-е гг. определять экономический потенциал любого государства.

Основу теории информационного общества заложили Д. Белл, З. Бжезинский, Э. Тоффлер.

Нынешний период развития общества характеризуется кардинальными изменениями в сфере взаимодействия человека и информации. Впервые за всю историю человечества информация и знания заняли доминирующую позицию по отношению к таким важнейшим категориям, как материя и энергия. Тем самым был ознаменован переход от индустриальной к информационной цивилизации. Построение информационного общества, по праву, относится к числу приоритетных задач человечества. Развитие информационного общества, часто именуемого «обучающимся обществом», неразрывно связано с возрастанием потребности каждого гражданина в постоянном повышении квалификации, обновлении знаний, освоении новых видов деятельности.

Эта тенденция обусловила постановку вопроса об изменении самой парадигмы и модели информационного социума. Возникла необходимость обеспечить баланс между динамичными изменениями, происходящими в природе и обществе, всей окружающей человека среде, возросшим объемом

информации, стремительно развившимися информационно-коммуникационными технологиями. На первый план выходит информация.

Информатизация – организованный социально-экономический процесс создания оптимальных условий для удовлетворения информационных потребностей и реализации прав граждан и организаций на использование информационных ресурсов цивилизации с использованием новых информационных технологий. И именно он ведет к созданию информационного общества, новой постиндустриальной социально-экономической организации социума с высокоразвитыми информационно-телекоммуникационными инфраструктурами, обеспечивающими возможность эффективного использования интеллектуальных ресурсов для обеспечения устойчивого развития цивилизации.

Информационное общество – общество, уровень которого в решающей степени определяется количеством и качеством накопленной и используемой информации, ее свободой и доступностью. По сравнению с индустриальным обществом, где все направлено на производство и потребление товаров, в информационном обществе производятся и потребляются интеллект, знания, что приводит к увеличению доли умственного труда. Соответственно уменьшается доля физического труда и сокращается объем рутинного умственного труда. От человека требуется способность к творчеству, возрастает спрос на знания. В результате растет значение творческой составляющей в любом виде профессиональной деятельности и осуществляется принцип «человеку – человеческое, машине – машинное». Движущей силой развития общества становится производство информационного, а не материального продукта. Материальный же продукт становится более информационно емким, что означает увеличение доли инноваций, дизайна и маркетинга в его стоимости. Отличительной особенностью информационного общества XXI века, по мнению специалистов, будет ориентация на преимущественное использование знаний и сетевых технологий.

Важнейшим показателем информационного общества является то, что каждый его член имеет равные права и возможности свободно производить и своевременно получать любую интересующую его информацию, кроме случаев, ограниченных законом. В основе этого процесса лежит информационная культура общества.

Термин «информационная культура» появился в первой половине 1970-х годов. Первыми этот термин стали использовать библиографоведы, библиотековеды, книговеды. В публикациях А.А. Виноградова, Э.П. Семенюка, А.Д. Урсула понятие «информационная культура» приобретает категориальный статус и используется в широком специально-научном и философском контексте.

К сожалению, в нашей стране в настоящее время отсутствует целостная государственная концепция информационного образования и формирования информационной культуры. Информационная культура в последнее время ассоциируется преимущественно с технико-технологическими аспектами информатизации, овладением навыками работы с персональным компьютером. Однако этот подход является узким и односторонним. Этот вопрос связан с развитием конкретного социума и его участников, т. е. речь идет об информационной культуре личности, которая является одной из составляющих общей культуры человека и совокупностью информационного мировоззрения и системы знаний и умений, обеспечивающих целенаправленную самостоятельную деятельность по оптимальному удовлетворению индивидуальных информационных потребностей с использованием как традиционных, так и информационно-коммуникационных технологий. Информационная культура является важнейшим фактором успешной профессиональной и непрофессиональной деятельности, а также социальной защищенности личности в информационном обществе.

Таким образом, основным объектом человеческой деятельности становится обмен информацией. Свободная циркуляция информации в обществе позволяет ей стать важнейшим фактором экономического, национального и личностного развития.

Формулируя основные принципы «кода» новой цивилизации, Э. Тоффлер противопоставляет их принципам индустриальной цивилизации (второй волны). Эти принципы, по мнению Тоффлера, следующие: дестандартизация, деспециализация, десинхронизация, деконцентрация, демаксимизация, децентрализация. Они характерны для всех сфер, на которые Тоффлер разделяет общество: техносферы, социосферы и инфосферы – системы производства и распределения информации. Считая, что возникающая цивилизация противоречит старой традиционной индустриальной цивилизации, Тоффлер утверждает, что она является одновременно и высокотехничной и

антииндустриальной цивилизацией. Информационное общество (третья волна) несет с собой новые институты, отношения, ценности, то, что Тоффлер называет новым строем жизни. Этот строй жизни основан на разнообразных возобновляемых источниках энергии; на методах производства, отрицающих большинство фабричных сборочных конвейеров; на новых не-нуклеарных семьях; на новой структуре, которую Тоффлер называет «электронным коттеджем»; на радикально измененных школах и объединениях будущего.

Информационная цивилизация радикально преобразует социокультурное пространство, формируя так называемую информационную культуру. Само это понятие достаточно многогранно и используется в самых различных значениях. Например, говорят об информационной культуре кого-то или чего-то, о культуре информации и т. д. Мы употребляем этот термин в широком смысле, подразумевая под ним культуру информационного общества.

Э. Тоффлер, анализируя культурологические проблемы этого общества, прежде всего, обращает внимание на демассификацию «массового сознания» в условиях третьей волны. Новые, демассифицированные средства информации ускоряют процесс движения общества к разнообразию. Новая культура характеризуется фрагментарными, временными образами, клипами, блицами. По сути дела, мы живем в «клип-культуре». Естественно, что не все способны быстро адаптироваться в новых условиях, «вписаться» в новую культурную среду.

Некоторые ломаются, другие, напротив, постоянно растут и становятся более компетентными и грамотными людьми. По мере демассификации цивилизации демассифицируется и человек, люди становятся более индивидуализированными. Аналогичные идеи выдвигаются известными американскими футурологами Джоном Нэбитт и Патрицией Эбурдин в книге «Что нас ждет в 90-е годы. Мегатенденции. Год 2000» (М., 1992).

Прогнозируя мегатенденции развития современной цивилизации, они среди прочих называют «возрождение искусства» и «триумф личности». Информационная культура ставит человека в совершенно иные связи с внешним миром. Его жизнь становится мене детерминированной социально-экономическими условиями, а его свободная творческая деятельность во многом определяет социокультурную ситуацию.

По мнению Э. Тоффлера, новая инфосфера третьей волны создает новую интеллектуальную среду, благодаря быстрому распространению компьютерного интеллекта.

Неоднородность социума обусловлена в этой ситуации многими факторами, к числу которых относится – геополитическое местоположение, географическое местоположение, уровень социально-экономического развития, этнические, религиозные и другие характеристики, в том числе и уровень распространения и покрытия информационного блока.

Неоднородность информационного поля социума обусловлена одна из актуальных культурологических характеристик современности, а именно «экологизацией» культуры.

Экологизация культуры – это переход к экологически ориентированной культуре, дающей возможность человеку сохранить среду своего обитания и выжить физически и духовно. На первый план выдвигается антропологическое измерение культуры. Культура должна обеспечить целостность человека, его здоровье и счастье в условиях, когда немало факторов научно-технического и социального развития разрушают эту целостность, отрицательно влияют на здоровье человека, мешают достижению его счастья. Урбанизация, искусственная среда обитания отрывают человека от природы; убыстряющийся ритм жизни нарушает его физическое и психическое равновесие. Можно считать, что сохранение природной среды и человека как части природы – одна из основных функций культуры.

Эта функция тесно связана с другой, не менее важной функцией, которая возникает в процессе эволюции индустриального общества к информационному – функция адаптации к динамически изменяющейся информационной среде. Потоки информации утомляют человека, множественность контактов деформирует его эмоциональное развитие. В данном аспекте культура, призванная сохранить «экологию человека» как части природы, должна стать фактором воссоединения человека и природы, общества и природы, распространения новых знаний, ценностей и норм поведения. Экологически ориентированная культура – это прежде всего нравственно ориентированная культура.

Культуротворческое, этическое мировоззрение не позволяет человеку пассивно созерцать, как разрушается природная среда (да и культурная тоже). Человек становится «экологически активным». Нравственная и экологическая

культура в своих сущностных характеристиках сближаются. Составляющие их подсистемы, их элементы, конечно, различны, но цели и задачи, в сущности, тождественны. Это особенно четко видно при анализе негативных последствий развития рыночных отношений, противоречивое, а иногда и уродливое становление которых нарушает природное равновесие и гармонию отношений «человек-природа».

Такое отношение лишено технофобии. Оно требует лишь более адекватного понимания природной среды, ясного представления о том, какие технологии, какую культуру нужно создать, чтобы не провоцировать экологического кризиса. Объективные процессы, происходящие в социуме, свидетельствуют о том, что именно культура способна стать решающим фактором экономической, политической стабилизации и тем самым смягчить некоторые негативные последствия развития современной информационной цивилизации.

В процессе интеграции неоднородных социумов в качестве основных составляющих интенсификации информационных процессов выделяют неуклонное возрастание скорости передачи сообщений, увеличение объема передаваемой информации, ускорение обработки информации, все более полное использование обратных связей, увеличение объема добываемой новой информации и ускорение ее внедрения.

Результат процесса интеграции позволяет решить следующие задачи и определить пути формирования информационной культуры:

1) дать представление о вхождении мировой цивилизации в информационное общество;

2) сформировать представление о сложности и многообразии существующих информационных ресурсов;

3) вооружить алгоритмами поиска и аналитико-синтетической переработки, извлечения и оценки информации, преобразования найденной информации и получения на этой основе новых данных; научить технологии подготовки и оформления результатов самостоятельной работы.

Таким образом, информационная культура и ее формирование должны быть подчинены следующим принципам:

- принципу культурологического подхода;
- принципу системного подхода;
- принципу интегративности;

- принципу деятельного подхода;
- принципу технологического подхода;
- принципу непрерывности.

И тогда информационная культура станет информационной компонентой человеческой культуры.

Библиография

1. Атоян А.М. Информационная культура личности в условиях информатизации общества: [Текст] / А.М. Атоян. – М., 2004.
2. Еляков А.Д. Информационный тип социального неравенства: [Текст] / А.Д. Еляков // СОЦИС. – 2004. – № 8. – С. 32-40.
3. Инглегарт Р. Культурный сдвиг в зрелом индустриальном обществе: [Текст] / Р. Инглегарт // Новая постиндустриальная волна на Западе. – М., 1999.
4. Информатика: Достижения, перспективы, возможности: [Текст] / Семенюк Э.П., Урсул А.Д. – Наука, 1988. – 176 с.
5. Тоффлер Э. Третья волна: [Текст] / Э. Тоффлер. – М., 1999.
6. Шереветов В.И. Определение свойств виртуального: [Текст] / В.И. Шереветов // Виртуальное пространство культуры. – СПб., 2000. – С. 56-58.

УДК 002:005.6

Л. М. Ткач, К. В. Гринько, К. І. Шилова
(Дніпро)

ПРАВИЛЬНА ПОЛІТИКА КЕРУВАННЯ ДОКУМЕНТАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ ЯК КРИТЕРІЙ УСПІШНОГО УПРАВЛІННЯ

Розглядається питання політики й організації керування документаційними процесами як складової управління, а також вибір інформаційних продуктів для ефективності керування документаційними процесами.

Ключові слова: політика, управління, керування документаційними процесами, інформаційний продукт.

The issues of policy and organization of records management as a component of management are considered, as well as the choice of information products for the efficiency of records management.

Keywords: policy, management, records management, information product.

На наш погляд, однією з умов успішного функціонування будь-якої організації залежно від системи управління є правильно вибудована політика керування документаційними процесами (далі – КДП). Політика КДП – це

визначення намірів щодо діяльності організації, а також короткий виклад програми і процедур для досягнення цих намірів [1, с.31]. Політика визначає, що організація має наміри щодо своєї діяльності і містить короткий виклад програми та заходів для досягнення цих намірів. Проте виклад програми не гарантує належного КДП; вирішальними для її успіху є схвалення та активне її підтримування керівництвом, а також наявність необхідних ресурсів для її реалізації.

Положення політики КДП мають містити посилання на інші програмні документи, пов'язані з інформацією, наприклад, політика щодо інформаційних систем, інформаційної безпеки, але не дублювати їх.

У своїй політиці організація, документуючи діяльність, має гарантувати всю відповідність вимогам регуляторного середовища. Таким середовищем є статутне право та правила, якими керуються в діяльності певної галузі, охоплюючи закони та інструкції, які стосуються службових документів, доступу і права на приватну таємницю, захисту даних та інформації [1, с.33].

Політика КДП має активно схвалюватися та підтримуватися керівництвом організації; повинна зобов'язувати всіх працівників створювати та зберігати документи, які відповідають потребам організації; політику необхідно переглядати для постійного відображення вимог до ділової діяльності; призначення відповідальної особи за КДП та ін. Керівники зобов'язані поліпшувати якість підготовки управлінських рішень, відмовитись від практики повторного видання розпорядчих документів, підвищити вимоги до якості підготовки та оформлення службових документів незалежно від форм носія, впроваджувати автоматизовані форми контролю (за наявності – вдосконалювати) [1, с.45]. Це сприятиме організованій і результативній роботі працівників, а також діяльності самої організації.

Важливо, що перед організаціями, які використовують електронний документообіг, постає низка питань технічного та організаційного і юридичного характеру: чи можна повністю позбутися паперу і перевести всю документацію в електронний вигляд? Чи можна знищити паперові документи після того, як вони були відскановані? Чи можна зберігати інформацію на сторонньому сервері (т.зв. зовнішнє зберігання) або ж для її зберігання повинні використовуватися виключно ресурси організації? Як забезпечити збереження документів при зміні форматів?

Ключовими умовами ефективного функціонування КДП, на наш погляд, є: наявність законодавчо-нормативної бази КДП (існуюча законодавчо-нормативна база КДП «визнає» документовану інформацію як ресурс управління. Це визнання є умовою ефективності законодавчого регулювання сфери КДП; уніфікація документів (зменшення різноманітності документів за формою, правилами оформлення) [2, с.35]; дотримання і виконання працівниками у роботі з документаційними процесами своїх функціональних обов'язків; упровадження або ж вдосконалення автоматизації в КДП (паперовий документообіг втрачає свою актуальність, оскільки необхідність вручну формувати документи, постійно контролювати їх переміщення, віднаходити прогалини в інформаційному наповненні та вручну їх виправляти істотно збільшують трудовитрати).

Однією з умов забезпечення ефективного функціонування електронного документообігу є вибір вдалих програмних засобів для роботи з електронними документами [1]. Чим більший обсяг документів, тим складнішим стає процес їх опрацювання і більшою є потреба в застосуванні автоматизації електронного документообігу.

Кабінет Міністрів України щорічно звітує про стан інформатизації та розвиток інформаційного суспільства в державі. Незважаючи на те, що на ринку України існує понад п'ятдесят програмних засобів автоматизації електронного документообігу систем, в останні роки перевагу віддають провідним системам, як наприклад, Megapolis, Документообіг (Софтлайн), OPTIMA-WorkFlow (Optima), Docs Open, Documentum, «ДЕЛО», «Евфрат-документооборот (Cognitive Technologies)», «OPTiMA-WorkFlow», «БОСС-Референт», Lotus Notes та ін., кожна з яких має своє відповідне функціональне призначення.

Наприклад, використання OPTiMA-WorkFlow дає можливість повнофункціональної маршрутизації і надає засоби опису сценаріїв руху документів, забезпечує контроль дотримання вимог технології роботи з документами, виконання доручень, динамічну модифікацію форми і змісту облікових даних і процедури реєстрації, повноцінний контроль версій документа, здійснює роботу з будь-якими електронними об'єктами, а також забезпечує індивідуальне налаштування інтерфейсу робочого місця.

Ефективною є програма «Documentum», що дозволяє не тільки керувати документаційними процесами в, а й виконувати завдання комплексної

автоматизації різних бізнес-процесів, забезпечуючи зв'язок різних інформаційних систем між собою. Перевагами програми є реалізація спільної роботи з документами, розподіл прав доступу, розсилка документів по відділах, регламентоване і динамічне визначення маршрутів проходження документів, архівне зберігання документів, пошук за їх атрибутами.

Щодо ефективного КДП, то тут про себе заявив такий програмний продукт, як MoReq – комплекс нових вимог до системи електронного документообігу в системі КДП. MoReq2 (Model Requirements for the Management of Electronic Records) фокусується на функціональних вимогах до керування електронними документами або електронного документообігу за допомогою автоматизованих систем електронного документообігу. Розробники цього продукту ставили за мету домогтися його універсальності, тому MoReq не містить ніякої національної специфіки і легко адаптується для застосування в будь-якій країні, причому термінологія і система її понять такі, що зрозумілі як документознавцю, так і IT-фахівцеві. Робота над специфікацією MoReq почалася з 2000 року. Остаточний варіант Європейської специфікації MoReq2 «Типові вимоги до автоматизованих систем електронного документообігу (АСЕД)» був затверджений Європейською комісією на початку 2008 року [3].

Дана специфікація складена з метою бути придатною як у державному, так і в комерційному секторі в організаціях, які мають намір впровадити АСЕД або які бажають оцінити можливості систем, що використовуються ними. MoReq2 – це комплекс типових вимог до СЕД, вперше виданий російською мовою у 2008 році. Збірник містить 716 вимог до керування електронними документами і розділений на 12 модулів – модуль системи класифікації й організації справ, керування доступом і безпеки та ін. Основним завданням є допомога організаціям, які потребують впровадження СЕД, у формулюванні всіх завдань, які система допоможе виконати, і виборі на цій основі найбільш вдалого продукту.

Сьогодні MoReq2 є стандартом ведення електронного документообігу. MoReq2010 представлена розробниками як модульна структура: всі вимоги виділені в окремі блоки (модулі), що дозволяє краще підлаштувати їх під специфіку роботи конкретної організації. У MoReq2010 є чимало вельми цікавих і перспективних тенденцій, наприклад, модульність і гнучкість.

Але критичні оцінки специфікацій з серії MoReq пов'язані зі складністю термінології. У стандарті MoReq чітко пояснюється подібність і розходження

між двома типами систем, запропонованими на ринку програмного забезпечення: інформаційними системами (EDMS, document management) і системами електронного документообігу (ERMS, records management). В основі MoReq2010 лежить протиставлення двох типів об'єктів: *document i record*. Для роботи з об'єктами двох різних типів потрібні різні підходи і методи.

Брак і критика щодо застосування MoReq2010 обґрунтовується причиною фінансового характеру. MoReq2010 спочатку претендував на статус загальноєвропейських, але на європейському ринку електронних систем домінують американські компанії, які керуються стандартом DoD, розбіжності якого з MoReq2010 суттєво відчутні.

Бібліографія

1. Комова М.В. Керування документаційними процесами: [Текст]: навч. посібник / М.В. Комова, А.М. Пелешин, Т.М. Білушак. – Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2013. – 188 с.
2. Кулешов С.Г. Управлінське документознавство [Текст]: навч. посібник / С.Г. Кулешов. – К.: ДАКККіМ, 2003. – 57 с.
3. MoReq: Європейські типові вимоги до автоматизованих систем електронного документообігу (документація) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://easy-code.com.ua/2011/06>. – Назва з екрана.

УДК 347.775

О. М. Решетілова, Н. О. Крилова
(Дніпро)

ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ В ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Розглядаються переваги та особливості організації системи електронного документообігу у закладі вищої освіти. Охарактеризовано основні засади функціонування системи електронного документообігу.

Ключові слова: система електронного документообігу, електронний документ, електронний документообіг, інформаційна система.

Benefits and features of the electronic document management system organization in higher education institution are considered. Basic functional points of electronic document management system are characterized.

Key words: electronic document management system, electronic document, electronic document management information system.

На сьогоднішній день система електронного документообігу стає невід'ємним складником діяльності закладу вищої освіти, яка сприяє оптимізації й значному підвищенню ефективності внутрішніх та зовнішніх процесів у виші. Використання системи електронного документообігу в управлінні навчального закладу є важливою складовою його розвитку за умов чіткої організації роботи адміністрації навчального закладу і управління всією системою в цілому.

Сучасні системи автоматизації діловодства та документообігу призначені для повноцінної системи управління діловими процесами обробки документів, а також для організації контролю за виконанням цих процесів. Системи охоплюють процеси створення, обробки, тиражування, зберігання документів, а також автоматизують основні процедури сучасного діловодства.

Такі системи, на сьогоднішній день, стали не просто засобами оптимізації внутрішніх процесів установ чи підприємств, а, загалом, необхідністю в умовах неперервного прискорення ритму життя, суспільних процесів і стрімкого розвитку новітніх технологій.

Питаннями функціонування електронного документообігу на сучасному етапі займаються багато науковців, зокрема, М.Н. Цивін, М.В. Ларін, М.П. Бобильова, Г.Г. Асеев, О.В. Матвієнко, А.В. Якіменко та інші. Проте низка важливих питань, пов'язаних із упровадженням електронного документообігу, потребує подальшого дослідження [4, с. 9].

У сучасних умовах електронний документообіг у закладах вищої освіти повинен функціонувати на таких засадах:

- одноразова реєстрації документа в системі;
- можливість паралельного виконання різних операцій з метою скорочення часу руху документів і підвищення оперативності їх виконання;
- безперервність руху документа;
- єдина база документальної інформації для централізованого зберігання документів;
- унеможливлення дублювання документів (зберігання в системі копій);
- ефективно організована система пошуку документа в базі;
- розвинена система звітності за статусами, атрибутами і датами документів, що дозволяє контролювати поетапний рух документів.

Система електронного документообігу – організаційно-технічна система, що забезпечує процес створення, управління доступом і поширення

електронних документів в комп'ютерних мережах, а також що забезпечує контроль над потоками документів в установі [1, с. 12].

До системи електронного документообігу закладу вищої освіти ставляться такі основні вимоги:

- масштабованість (можливість системи підтримувати будь-яку кількість користувачів);
- розподіленість (можливість системи одночасно підтримувати роботу з документами в територіально-розподілених відділах вишу, факультетах);
- модульність (якщо користувачеві системи не потрібно відразу впроваджувати усі компоненти системи документообігу);
- відкритість (зручний, відкритий інтерфейс для можливого подальшого опрацювання та інтеграції з іншими розподіленими системами).

Отже, система повинна мати гнучкий механізм відбору та пошуку даних, механізм збереження електронних копій документів, механізм формування друкованих форм всіх необхідних документів, аналітичних та статистичних звітів і т. д.

Інформаційна система навчального закладу повинна бути корпоративною, інформаційною системою управління, яка б не тільки забезпечувала зв'язок усіх ділових процесів установи і переводила їх в систему комп'ютерних технологій, а й мала можливість взаємодіяти з іншими системами, а також складалася із підсистем, що покращували б її роботу [2, с. 54].

Функціонування сучасних систем документообігу, як і будь-яку інформаційну систему, не можливо уявити без застосування баз даних. Великі обсяги даних і кількість вихідних документів, їх часта зміна чи поява нових документів припускають розвиток і розширення структури бази даних із плином часу.

Майже всі документи формуються переважно на одних і тих самих типах даних, таких як списки студентів, викладачів, предметів, дисциплін, груп і т.д. Разом із тим, значна частина даних з року в рік повторюється із незначними змінами чи доповненнями. Тому запроваджуються системи єдиних баз даних, які вміщують у собі всі необхідні «довідники» – таблиці, які мало змінюються впродовж часу. Інші таблиці в базі даних утворюються на основі даних із таких «довідників».

При розробці автоматизованої системи документообігу слід враховувати такі принципи: принципи нових завдань (автоматизована система може

включати в себе нові завдання, розширення системи); принцип постійного розвитку системи; принцип одноразового введення інформації та багаторазового використання (введення інформації – трудомісткий процес, одні й ті ж дані повинні вводитись один раз, але по-різному використовуватись); проєктовані системи повинні передбачати не тільки обробку інформації, а й організацію її збору, передачі даних каналами зв'язку [3].

Не дивлячись на проблеми, які зв'язані із функціонуванням систем електронного документообігу в закладах вищої освіти, можна виділити низку основних переваг:

- перехід до більш зручного, швидкого і економного безпаперового юридично-значимого документообігу;
- удосконалення процедури підготовки, доставки, обліку та зберігання документів, їх аутентифікація, цілісність, конфіденційність і неспростовність;
- персональний кабінет документів (від дати створення і до втрати чинності);
- одночасна робота над документом;
- єдиний шаблон документів (шрифт, форма і т. д.);
- швидкий процес узгодження проєктів;
- криптографічний захист інформації (електронних документів) при передачі відкритими каналами;
- економія ресурсів за рахунок використання оперативного електронного архіву;
- можливість швидкого пошуку і перегляду електронних документів, а також визначення їх юридичної сили за електронним цифровим підписом;
- швидкий і надійний обмін електронними документами з партнерами, контрагентами незалежно від віддаленості адресата;
- історія редагування документа;
- аналітичні звіти;
- швидкий пошук документів в єдиному архіві;
- відповідність вимогам українського законодавства [3].

Отже, функціонування електронного документообігу відповідає основними засадам розвитку інформаційного суспільства, які включають пріоритетні заходи, що спрямовані на реалізацію державної політики у зазначеній сфері, здійснення яких, зокрема, забезпечить удосконалення

навчально-виховного процесу, доступність та ефективність освіти, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві.

Бібліографія

1. Варламова Л.Н. Новий стандарт у сфері діловодства: [Текст] / Л. Н. Варламова // Секретар-референт. – 2007. – №6. – С. 164-165.
2. Гречко А.В. Основи електронного документообігу: навч. посіб.: [Текст] / Київський національний торговельно-економічний ун-т. – К., 2006.
3. Документообіг в навчальному підрозділі ВУЗу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://referaty.net.ua/referaty/referat_62053.html. – Назва з екрану.
4. Ткачук Г.І. Використання електронної системи документообігу у ВНЗ: [Текст] / Г.І. Ткачук, С.А. Постова // Магістратура в умовах євроінтеграційних процесів вищої школи. – Житомир, 2014. – С. 254-280.

УДК 331.101.3:658

Т. О. Бруй, І. Ю. Панкратова
(Дніпро)

МОТИВАЦІЯ ПЕРСОНАЛУ ЯК ФУНКЦІЯ УПРАВЛІННЯ

Розглянуто різні підходи до визначення поняття мотивація. Визначено фактори, що впливають на ефективність процесу мотивації персоналу, і ті, що демотивують співробітників. Зазначено основні принципи, на яких має базуватися система мотивації праці на підприємстві.

Ключові слова: мотивація, персонал, управління, конкуренція, кадровий дефіцит, ринок праці, система.

Different approaches to defining the concept of motivation are considered. The factors that influence the efficiency of the staff motivation process and those that demotivate the employees are identified. The basic principles on which the system of work motivation at the enterprise should be based are outlined.

Keywords: motivation, staff, management, competition, labor shortage, labor market, system.

Рассмотрены различные подходы к определению понятия мотивация. Определены факторы, влияющие на эффективность процесса мотивации персонала, и те, что демотируют сотрудников. Указаны основные принципы, на которых должна базироваться система мотивации труда.

Ключевые слова: мотивация, персонал, управление, конкуренция, кадровый дефицит, рынок труда, система.

Жорстка конкуренція і кадровий дефіцит на ринку праці змушує працедавців усе частіше звертатися до питання про підвищення ефективності праці співробітників.

Удосконалення економічної діяльності підприємства є єдиним шляхом його розвитку в сучасних ринкових відносинах. До теперішнього часу немає загальноприйнятого визначення поняття «економічна діяльність підприємства». В одному контексті його пов'язують з господарюванням (сукупність певних видів діяльності підприємства, наслідком яких є виробництво і обмін товарами), в іншому контексті економічну діяльність підприємства розглядають як сукупність процесів, у результаті яких формуються і оцінюються економічні показники роботи підприємства.

У конкурентній боротьбі перемагає той, у кого краща команда. Недостатньо вибрати людей з найкращими навичками і здібностями, необхідно навчити їх правильно взаємодіяти між собою, а так само підтримувати у них бажання працювати. Для того, щоб колектив був найбільш конкурентоспроможним, необхідно підібрати найбільш правильну систему мотивації персоналу. За М. Мескону мотивація – це процес спонукання себе та інших до діяльності для досягнення особистих цілей або цілей організації [2].

Мотивація – це система інструментів, які спонукають співробітників досягати поставлених перед ними цілей. Розглянемо, на основі яких елементів має будуватися система мотивації праці на підприємстві. Одним з елементів ефективності функціонування системи мотивації персоналу на підприємстві є залучення співробітників до процесу досягнення цілей. Коли працівник розуміє, що його матеріальна винагорода прямо залежить від кінцевого результату, то виконання плану або досягнення якоїсь конкретної мети підприємством стане його безпосереднім завданням.

Наступним елементом, який впливає на ефективність процесу мотивації, є аналіз потреб персоналу. Як відзначають Ф. Котлер і К. Келлер: «Людські потреби – це відчуття необхідності задоволення основних потреб (відчуття нестачі чого-небудь)» [1, с. 42].

За результатами проведених соціологічних досліджень можна виділити наступні основні фактори, що впливають на мотивацію персоналу:

- грошова винагорода;
- соціальна захищеність;
- самореалізація;
- можливість розвитку;
- надійність компанії;
- цікава робота.

Найбільш оптимальним аналізом потреб персоналу буде проведення анкетування всередині підприємства. Однак, якщо проаналізувати заповнення певної анкети при прийомі на роботу і через деякий час, можна побачити, як змінюються пріоритети співробітників та виявити недоліки в організаційній діяльності підприємства.

Також варто звернути увагу на той факт, що одним з мотивуючих факторів для співробітників може послужити позитивне оцінювання результатів його діяльності. І ця оцінка не обов'язково повинна виражатися в матеріальному заохоченні, це може бути як подяка із занесенням до особової справи, запис у трудову книжку або видача відзнаки. Значить, якщо визнання результатів є рушійною силою, то з боку керівника необхідно забезпечити умови для проведення заходів, де цю вдячність можна висловити.

Не варто забувати також про ті фактори, які, навпаки, демотивують співробітників. Це може бути конфліктність на робочому місці, невиконання обіцянок безпосереднім керівництвом, відсутність залежності між індивідуальними внеском співробітника і винагородою. Усі ці фактори можна і потрібно усувати, і це все знаходиться в компетенції безпосередньо керівника.

Наступним важливим елементом у досягненні ефективності системи мотивації персоналу є доступність та зрозумілість системи оплати праці для кожного із співробітників. Якщо людина не розуміє, на яку матеріальну винагороду може розраховувати, то очікувати максимальних зусиль у реалізації цілей підприємства від неї не варто. Особливу увагу в даному випадку варто приділити системі преміювання, адже саме ця частина винагороди повинна безпосередньо залежати від результатів праці працівника.

Крім того, що оплата праці повинна бути зрозуміла кожному із співробітників, необхідно дотримуватися принципу справедливості. У рамках діяльності підприємства це може означати, що співробітникам за виконання однакових функцій покладено однакову заробітну плату. Якщо в рамках однієї діяльності певний співробітник несе значно більшу відповідальність, слід збільшити преміальну частину заробітної плати щодо його безпосередніх колег. Однак, існує небезпека того, що підприємства будуть здійснювати вкладення тільки в тих співробітників, без яких неможливо підвищення конкурентоспроможності підприємства.

На досягнення цілей діяльності підприємства важливий вплив мають не тільки індивідуальні результати діяльності співробітників, але навіть більшою

мірою групові та командні. Відповідно, оплата праці повинна змінюватися відповідно до колективних показників.

Коли береться до розрахунку кожен з цих показників, це дозволяє поліпшити відносини між співробітниками, підвищити рівень мобільності та взаємодопомоги, отримати підтримку колективу і допомогти правильно розставити пріоритети в рамках концепції підприємства.

Поза всяким сумнівом, за виконану роботу винагороду співробітнику повинно бути виплачено вчасно. За можливістю, варто організувати виплату так, щоб преміальна складова видавалася співробітнику після підведення результатів його діяльності.

Як вже було сказано, матеріальна складова системи мотивації відіграє важливу роль у зацікавленості персоналу, проте не варто забувати і про нематеріальну складову, таку як реалізація нових проектів, можливість змінити або поліпшити вже існуючі схеми роботи. Ніхто інший не знає слабкі місця в своїй роботі, як співробітник, який безпосередньо стикається з ними. Забезпечення можливостей в удосконаленні тієї чи іншої діяльності надасть не тільки можливість самореалізації, а й отримати заслужене визнання серед колег і керівництва.

При досягненні будь-якого значимого результату діяльності, але не менше одного разу на рік, варто проводити моніторинг рівня заробітної плати конкурентів. Це слід робити для того, щоб розуміти, що ваша заробітна плата конкурентна. В іншому випадку, є шанс залишитися без кращих або дефіцитних співробітників. Після отримання інформації варто привести рівень заробітної плати до ринкового, а при обмеженому фінансовому фонді ввести дані зміни по відношенню до найбільш цінних співробітників.

Виділяють деякі критерії ефективності роботи персоналу: середня заробітна плата одного працівника, плинність персоналу, темпи зростання заробітної плати, рівень трудової і виконавської дисципліни, співвідношення робочих і службовців, соціальна структура персоналу, питома вага порушників трудової дисципліни, питома вага розкрадачів власності, рівномірність завантаження персоналу, надійність роботи персоналу, соціально-психологічний клімат у колективі, якість роботи персоналу. Вважається, що даний склад показників всебічно дозволяє оцінити ефективність праці [3].

Розробляючи нововведення, що стосуються системи мотивації персоналу, рекомендується активно залучати керівників і старших менеджерів щодо

обговорення планованих заходів. Це дозволить знизити рівень недовіри персоналу до нововведень.

Важливим аспектом у розробці ефективної системи мотивації є відповідність системи винагороди цінностям підприємства. Наприклад, якщо в пріоритеті підприємства стоїть якість продукції, що випускається, або наданих послуг, клієнтоорієнтованість, то все це як позитивний результат діяльності в подальшому може впливати на преміювання персоналу. Отже, на початковому етапі важливо визначити цілі, місію підприємства і дотримуватися їх.

Підсумовуючи вищесказане, можна виділити наступні основні принципи, на яких може базуватися система мотивації праці співробітників:

- залученість співробітників до досягнення цілей підприємства;
- аналіз потреб персоналу;
- позитивна оцінка результатів діяльності персоналу;
- облік демотивуючих чинників;
- доступність та зрозумілість системи оплати праці;
- облік справедливості винагороди;
- колективні показники діяльності;
- своєчасність виплат;
- самореалізація персоналу;
- моніторинг системи мотивації конкурентів;
- залученість персоналу до розробки системи мотивації;
- відповідність системи винагороди цінностям підприємства.

Таким чином, мотивація – це механізм, що постійно еволюціонує, вимагає постійного оновлення. Для досягнення ефективності та прибутковості підприємства необхідно підбирати індивідуальний підхід до співробітників, впроваджувати мотиваційні заходи та застосовувати по відношенню до співробітників заохочувальні методи.

Бібліографія

1. Котлер Ф. Маркетинговий менеджмент: [Текст] / Ф. Котлер, К. Келлер, А. Павленко та ін. – К., 2008.
2. Мескон М. Основы менеджмента: [Текст] / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури. – М., 2009.
3. Егорши А.П. Организация труда персонала: [Текст] / А.П. Егоршин, А.К. Зайцев. – М., 2012.

М. Г. Складановська
(Дніпро)

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЯКОСТІ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Аналізуються психологічні чинники ефективності процесу навчання у вищій школі, проблеми пізнавальної мотивації, організації контролю та дидактичної творчості педагога.

Ключові слова: інноваційне навчання, адаптація, мотивація, контроль, дидактична творчість.

Analyzes the psychological factors of the efficiency of the education process in higher school, problems of cognitive motivation, organization of control and didactic creativity of the lecturer.

Keywords: innovative education, adaptation, motivation, control, didactic creativity.

Анализируются психологические факторы эффективности процесса обучения в высшей школе, создания познавательной мотивации студентов, организации контроля и дидактического творчества педагога.

Ключевые слова: инновационное обучение, адаптация, мотивация, контроль, дидактическое творчество.

Проблема якості освіти в Україні стає сьогодні вкрай актуальною. Центральною ланкою системи забезпечення якості є освітній процес. Саме в освітньому процесі ми чекаємо на суттєві інновації, які, перш за все, носитимуть людиноцентричний характер.

Мета статті – аналіз психологічних чинників забезпечення якості сучасної вищої освіти.

Метою застосування інноваційного навчання у вищій школі є формування особистості компетентного професіонала, здатного до самостійних пошуків, розв'язання нестандартних задач в професійній діяльності і соціальній сфері, особистісного самовдосконалення.

Які ж засоби наближення цієї мети під час навчання?

Перш за все це розвиток вищих потреб особистості: пізнавальних, естетичних, самоактуалізації; розвиток внутрішньої мотивації пізнавальної діяльності і самовдосконалення. Звичайно, розвиток пізнавальних потреб особистості починається не в вищому навчальному закладі, а значно раніше: в дитинстві, в сім'ї, в школі. Але атмосфера в стінах вищого навчального закладу, індивідуальний стиль викладача, обрані форми і методи організації занять,

керівництво пізнавальною діяльністю студентів, спілкування педагога зі студентами впливають на формування *пізнавальних мотивів учіння*. У випадку сформованого пізнавального мотиву учіння студент отримує задоволення від пізнання нового, від процесу розумової діяльності, своїх досягнень. Позитивний вплив мають також мотиви престижу як в процесі навчання, так і спрямовані в майбутнє – очікування професійної компетентності й досягнень в майбутній професійній діяльності. Задоволення від спілкування з високорозвиненою, духовно багатою людиною, від відчуття себе частиною інтелектуальної спільноти має не аби яке значення у формуванні позитивної мотивації й розвитку вищих потреб особистості.

Організація пізнавальної діяльності студентів обов'язково включає в себе прийоми і засоби, що допомагають активізувати процеси уваги, сприйняття і продуктивного мислення. І тут виникає наступна проблема: навчити прийомам і способам самостійної роботи вчорашніх школярів, запровадити ефективні способи організації і контролю самостійної роботи студентів старших курсів.

Основні навички й уміння самостійної роботи повинні формуватись в середній школі, однак найчастіше цього не відбувається. Базові інтелектуальні уміння (розумові операції), необхідні для успішного навчання у вищому навчальному закладі, у багатьох першокурсників відсутні: способи змістової переробки тексту, пошуку інформації, систематизації, класифікації, аналізу, порівняння, узагальнення. Високий рівень загального інтелектуального розвитку, пам'яті, мислення, сприйняття, уявлення, уваги також залишається ідеальною моделлю студента, що незначно корелює з реальним рівнем розвитку пізнавальних психічних процесів у першокурсників. Не маючи цих умінь, першокурсник не здатен переробити запропонований обсяг інформації (особливо ту частину, що відведена на самостійне вивчення). Результати дослідження свідчать, що дякуючи зусиллям викладачів, матеріал лекції вважають зрозумілим 67% опитаних, 90% вважають, що вони вміють конспектувати лекцію, хоча в дійсності це виявляються записи під диктування в повільному темпі. Конспектувати ж матеріал першоджерела, писати реферати вміють, по їх власній оцінці, 51% опитаних.

Саме цей вектор процесу адаптації першокурсника є, на наш погляд, ключовою ланкою у формуванні цілісної соціально-професійної компетенції майбутнього фахівця, її інтелектуально необхідного і особистісного рівня. Така постановка питання вимагає спеціальної програми навчання способам

інтелектуальної діяльності, спеціальних завдань для розвитку розумових операцій, когнітивних процесів, організації своєї навчальної діяльності.

Інноваційні освітні технології спричиняють пошуки нових форм контролю, засобів його ефективності й якості. Основні функції педагогічного контролю – діагностична, навчальна, виховна. Найчастіше ми застосовуємо поточний контроль, тематичний і підсумковий. Форми контролю – контрольні роботи, тести досягнень, заліки, екзамени, захист курсових, лабораторних, проектних робіт, відповіді на семінарських і практичних заняттях. Оцінка – висновок викладача щодо відповідності знань і умінь студента тим критеріям, що мають бути виголошені на початку вивчення дисципліни. При оцінюванні результату, викладач з'ясовує причини помилок, підказує студенту, на що треба звернути увагу при перездачі або в наступному контролі, а не тільки повідомляє числовий аналог в балах.

Але є деякі застереження:

- не підлягає контролю те, що засвоєно на рівні ознайомлення (ООЗ);
- збільшення кількості завдань не підвищує якості контролю, якщо вони не охоплюють всі передбачені види пізнавальної діяльності;
- репродуктивні і продуктивні види завдань повинні мати різні вагові коефіцієнти при виведенні підсумкової оцінки.

При рейтинговому оцінюванні на початку вивчення дисципліни студент повинен мати інформацію про оцінку в балах кожного завдання, кожної форми роботи і терміни їх виконання. Отже, своєчасне виконання завдання підвищує оцінку, стимулюючи систематичну роботу студента. Механізм рейтингового контролю дає можливість оцінити рівень мотивації студента до навчальної діяльності протягом семестру, а також реалізувати виховну і навчальну функцію контролю у випадку зворотного зв'язку викладача зі студентом та при аналізі результатів поточного контролю.

І ще хочу підкреслити, що створення спокійної, доброзичливої психологічної атмосфери сприяє поліпшенню як емоційного стану студентів, так і результатів контролю.

Отже, основні педагогічні вимоги до контролю такі: індивідуальний характер, різноманітність форм, об'єктивність, диференційований підхід, єдність вимог, гласність, доброзичливість.

Наступний вузол питань пов'язаний з дидактичною творчістю викладача. Перед кожним педагогом – і досвідченим, і молодим – постає задача вибору

методів активного навчання, заходів впливу на аудиторію, способів активізації пізнавальної діяльності студентів на кожному занятті. Цей вибір залежить від вірної оцінки студентської аудиторії (рівня фонових знань, зон найближчого і актуального розвитку, життєвого досвіду і інтересів слухачів), від професійної майстерності викладача щодо впровадження інноваційних технологій, формування мотивації учіння, керування пізнавальними психічними процесами студентів під час заняття, рівня емпатії педагога і, нарешті, технічних можливостей і виділеного для заняття часу.

Отже, дидактична творчість викладача – це вміння конструювати майбутнє заняття і впровадити цю модель в педагогічну практику. Творчий характер педагогічної діяльності виявляється також в умінні аналізувати педагогічну ситуацію, формулювати педагогічні задачі і знаходити оптимальні шляхи їх розв'язання. Це неможливо зробити без фундаментальних знань з дидактики, педагогічної психології.

Але необхідність дидактичних, психолого-педагогічних знань не завжди усвідомлюється всіма викладачами. Дехто вважає, що досить знати той предмет, який викладаєш, – і автоматично стаєш хорошим викладачем. Але кожен з нас має досвід спілкування як з професійним, майстерним викладачем, так і з фахівцями якогось профілю, які так і не стали викладачами. Інноваційне навчання, сучасні дидактичні концепції дедалі дають все більший простір для творчих розробок викладача. але дидактична творчість викладача має базуватися на деяких необхідних аспектах:

- науковість. Всі інноваційні перетворення, нововведення, способи і прийоми повинні мати наукову основу – психолого-педагогічні дослідження. Тільки спираючись на фундаментальні знання педагогічної, вікової психології можна прогнозувати вплив нововведень на учбову діяльність студента, формування його особистісних новоутворень, його психічний стан;

- пріоритет особистості. Вибір методів в особистісно-орієнтовному навчанні визначається запитам, інтересами студента, цілями і професійними вимогами майбутнього фахівця;

- метою навчання є не набуття набору фактів, теорій, формул, а зміни особистості студента в результаті самостійного учіння;

- головне завдання інноваційного навчання – створити умови для розвитку творчого потенціалу кожного студента;

- всі освітні технології повинні бути здоров'язберігаючими.

Проведені нами психолого-педагогічні дослідження показали, що поруч із прагненням молодих викладачів до пошуку нових активних, інтерактивних методів і форм навчання, існує ряд бар'єрів, серед котрих найважливішими ми вважаємо такі:

- недостатня методична компетентність викладачів, обмежене знайомство із сучасними педагогічними технологіями;

- інтуїтивне застосування тих чи інших інновацій в контексті даної дисципліни, здебільшого без урахування психологічних закономірностей;

- ігнорування зони найближчого розвитку студента, суб'єктивного досвіду особистості в конструктивній діяльності викладача;

- ригідність мислення, психологічні установки деяких викладачів: «хто хоче – той візьме знання» (тоді як психологічні дослідження виявили переважаючий вплив дидактичних умов діяльності на формування пізнавальної мотивації, а, отже, стимулювання навчально-пізнавальної активності студентів – одне з головних завдань викладача);

- психологічний бар'єр, що виникає в процесі нововведення (воно, як правило, відбувається в умовах ризику і невизначеності);

- репродуктивний стиль більшості навчальних посібників;

- недостатня компетентність викладачів в розвитку креативності студентів в процесі навчання.

І тут стає перед нами проблема особистісного самовдосконалення і творчого розвитку самого викладача. Найчастіше, термін підвищення кваліфікації викладач використовує для наукової роботи в обраній галузі, рідко – для психолого-педагогічного, методичного вдосконалення. Курси підвищення педагогічної майстерності молодих викладачів мають за мету вдосконалити викладача як педагога, надати йому можливість опанувати нові інноваційні технології, зацікавити його новими дослідженнями в галузі педагогічної психології, педагогіки вищої школи, в межах інтерактивних форм навчання поділитися досвідом з колегами, мотивувати подальшу самостійну роботу з літературою.

Звичайно, крім компетентності в фаховій галузі і психолого-педагогічній компетентності, для викладача вищої школи залишаються важливими і загальна ерудиція, і обізнаність в соціальних, політичних питаннях, питаннях культури, мистецтва. Отже, особистісно-орієнтований підхід має на увазі не тільки

творчий розвиток студента, але й педагога, сприяння його не статусному, соціальному, а внутрішньому, особистісному зростанню.

В центрі процесу навчання знаходиться сам студент – його мотиви, цілі, психологічні особливості. Через зміст і форму учбових завдань, стиль педагогічного спілкування ми маємо максимально враховувати індивідуально-психологічні, вікові, гендерні, національні, статусно-соціальні особливості студента, зважити на подальший розвиток його пізнавальних процесів, особистісних властивостей діяльнісних характеристик.

В дидактичному плані цьому типу відносин відповідає проблемне викладання з різними підходами до розв'язання проблем, відмова від обов'язкової «чорно-білої» логіки і єдиної вірної відповіді для будь-якої ситуації. В процесі співпраці суб'єкти освітнього процесу формують модель своєї подальшої роботи, ієрархію мотивів, студент визначає особистісний сенс своєї діяльності, особистісне ставлення до отриманої інформації (і тільки тоді інформація може стати власним знанням). Основні форми навчальної співпраці – дискусія, обговорення, евристична бесіда, круглий стіл.

В особистісному плані суб'єкт-суб'єктні відносини стимулюють зацікавленість до індивідуальності студента і викладача, своєрідності особистості і спілкування на основі спільних інтересів. Способом впливу в процесі спілкування переважно стає переконання, коли один з суб'єктів педагогічного процесу наводить факти, аргументи, які може оцінити співрозмовник і, можливо, змінить свою точку зору. Цей спосіб, на відміну від тиску, навіювання, виявляє можливості інтелекту співрозмовників.

Психологічний контакт виникає в результаті спільності психічного стану суб'єктів педагогічного процесу, що викликана їх взаєморозумінням, зацікавленістю і довірою.

Підсумки. Звичайно, недостатнє фінансування є одним з найсуттєвіших бар'єрів впровадження інноваційних змін в освітянський процес. Але не єдиний. Необхідні вимоги інноваційної діяльності педагога і підвищення якості освіти, на наш погляд, такі:

- відбір змісту з урахуванням аудиторії (курс, спеціалізація, особистісний досвід, денна або заочна форма навчання);
- вибір методів і форм навчання з урахуванням зони найближчого розвитку студента, з урахуванням психологічних особливостей даного віку;

- застосування методів, прийомів, які активізують пізнавальну діяльність студента;
  - створення мотивації до продовження навчання;
  - встановлення зворотного зв'язку з аудиторією, гнучке реагування на педагогічні ситуації, що виникають протягом заняття;
  - вміння аналізувати реалізацію свого плану заняття, враховуючи недоліки та позитивні моменти організаційного етапу та їх причини;
  - сполучення прогностичної та рефлексивної діяльності педагога (вміння враховувати результати аналізу при плануванні майбутніх занять);
  - створення сприятливого емоційного клімату, доброзичливої атмосфери на заняттях;
  - отримання позитивних емоцій як студентами, так і викладачем;
- можливості вибору студентом особистісно-орієнтованих дисциплін на всіх курсах;
- підвищення психолого-педагогічної компетенції викладачів і кураторів груп;
  - збільшення кількості індивідуальних консультативних годин з відповідним корегуванням навантаження викладача;
  - суб'єкт-суб'єктне спілкування викладача і студентів.

Отже, поряд з ефективним управлінням системою освіти, створення нових педагогічних технологій, впровадження інтерактивних методів навчання, реалізація компетентнісного підходу до підготовки молодих спеціалістів є найактуальнішими завданнями педагогічної спільноти сьогодення.

Бібліографія

1. Складановська М.Г. Інноваційне навчання: активізація пізнавальної діяльності студентів: [Текст] / М.Г. Складановська. – Д., 2014.
2. Україна. Верховна Рада. Про вищу освіту: закон № 1556-VII: від 01.07.2014: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/1556-18>.

К. А. Прокоф'єва, К. М. Деревицька, Ю. Е. Надтока, Л. А. Постольник
(Дніпро)

НЕОПУБЛІКОВАНІ ЦІННІ ДОКУМЕНТИ В СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Розглядається актуальне питання типізації документів-«недруків», які в сучасній системі соціальних комунікацій посідають значне місце.

Ключові слова: документ, соціальні комунікації, неопублікований документ, інформаційна аналітика, UkrINTEI.

The pressing issue of typing documents-"not-prints", which occupy a significant place in the modern system of social communications, is considered.

Keywords: document, social communications, unpublished document, information analytics, UkrINTEI.

Відомий вчений-бібліотекознавець Ю. Столяров стверджує, що для практики і ще більше для навчання важливо утвердити рівноправність усіх видів документів для бібліотеки та інших органів інформаційної аналітики, а не тільки друкованих видань [14]. В сучасній системі соціальних комунікацій за кількістю неопубліковані цінні документи переважають друковані наукові праці і становлять значний відсоток документів в інформаційних ресурсах будь-якої країни. У колишньому СРСР щорічно складалось понад 200 тис. (у всьому світі понад мільйон) звітів з науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробок, захищали більше 20 тис. кандидатських і докторських дисертацій [13], виконували понад 15-20 тис. депонованих наукових робіт (ДНР) [1], тисячі алгоритмів і програм [13].

У 1970-х роках частина неопублікованих документів у загальному щорічному потоці інформації, за оцінкою фахівців, становила від 50% до 80 % [7; 9; 11], хоча у даному випадку виникає сумнів щодо цієї статистики, оскільки частина цих документів визначається в аркушах, їхній обсяг важко порівняти з обсягом опублікованих документів. За даними фахівців Українського інституту науково-технічної і економічної інформації (UkrINTEI), лише вітчизняних НДДКР накопичилось уже в роки незалежності нашої держави 500 тис. од. зб., а ще щорічно створюються й інші види наукових матеріалів цього класу: дисертації, ДНР, переклади, алгоритми і програми тощо.

Складність визначення обсягу, динаміки зростання, чи навпаки зменшення, різноманіття видів та підвидів цих документів обумовлена особистим режимом доступу до окремих наукових матеріалів, інформування про які обмежене в часі і просторі, тому що питома їхня частка насамперед представляє новітні наукові досягнення, «ноу-хау», методи або засоби, які сприяють вирішенню теоретичних і прикладних складних наукових проблем і мають здатність від наукового продукту переходити до ринкового товару. З метою збереження державної інтелектуальної власності доступ до них обмежено. За даними Всеросійського науково-технічного інформаційного центру (ВНТІЦ), 75 % фондів НДР у колишньому Радянському Союзі не публікувались зовсім [12].

Слід усвідомити, що неопубліковані документи становлять вагому частину фондів наукових бібліотек і органів науково-технічної інформації (НТІ). Зростання надходження цих документів потребує детальнішого вивчення їх в документних потоках, а також визначення поняття, класифікації цього масиву документів і його окремих видів.

Дискусії за рівноправне існування опублікованих і неопублікованих документів точаться не одне десятиріччя і ускладнюються тим, що не вироблено єдиного підходу до терміна-визначника щодо неопублікованих документів та його нормативного закріплення. Не існує й цілісної терміносистеми щодо неопублікованих документів.

Проаналізуємо насамперед термін «неопубліковані документи», як окремий клас масиву матеріалів і встановимо, який термін-визначник для цього класу відносити взагалі. Термінів-визначників у їхній історії становлення було чимало, як і в будь-якій галузі знань, то ж неопубліковані види документів – не виняток. Фахівці і вчені спочатку вживали терміни – опубліковані і неопубліковані, тиражовані та нетиражовані. Наприклад, існувала відсутність однозначності розуміння використаних при будіванні класифікації термінів «опубліковані» та «неопубліковані», і досі вони не мають чіткого тлумачення і наукового обґрунтування.

Тривалий час головним критерієм поділу на опубліковані і неопубліковані визнавалась можливість або неможливість доведення документів до невизначеного кола користувачів. До опублікованих відносили документи, які в майбутньому можуть бути видані поліграфічними засобами друку, до неопублікованих – ті, що з якихось причин цей етап не пройшли.

Наприклад, рукописи монографій, матеріали конференцій, статей тимчасово не можливо надрукувати або рукописи підготовлені до депонування, але ще не прийняті центром депонування. У такому випадку до неопублікованих відносять документи, які з різних причин немає можливості видати традиційними поліграфічними засобами [6].

Поділ документів на опубліковані та неопубліковані це зовсім різні поняття. Термін «неопубліковані» однозначно заперечує друкування документа в подальшому, в даному випадку доведення інформації до визначеного або невизначеного кола користувачів не може бути здійснено взагалі, тобто ніколи. Н. Кушнарєнко вважає, що неопублікований документ призначається для одноразового використання, необхідний для прийняття і використання безпосередньо управлінських рішень, що містять початкові вихідні, тобто фактичні дані, показники, параметри та інше [8].

Щодо терміна-визначника «документ, що не публікується», то його однозначне трактування викликає сумнів, а точніше є помилковим, тому, що жодний фахівець навіть найвищого рівня не може визначити або передбачити подальшу долю рукописного того або іншого документа, навіть особистих листів чи щоденників, записок, адміністративно-господарських, планово-економічних, організаційно-розпорядчих, фінансових, технологічних, конструкторських та інших матеріалів.

Тобто документи, що належать особі або окремій установі, в майбутньому можуть набути міжгалузевого, державного, або міжнародного значення, коли через ряд причин (політичних, економічних, історичних) виникне необхідність у їхній публікації у різних видах і типах документів – від монографій, збірників матеріалів до газетних публікацій. Особливо цей рух спостерігається у нестабільні політичні та економічні періоди. Ці фактори ще раз ставлять під сумнів використання терміна «неопубліковані документи» в науковій діяльності.

Деякі фахівці вдалішими вважають такі терміни-визначники «тиражовані і нетиражовані наукові документи» [15]. Розглядаючи висхідний і низхідний потоки документів Г. Гольдгамер і О. Рощина, до нетиражованих документів відносять такі, що утримують первинну і вторинну інформацію про науково-технічні досягнення, які не призначені для тиражування, при цьому згодом передбачається їхнє відтворення з допомогою засобів репрографії [2].

М. Філь вводить термін «нетиражовані документи» цілком імовірно тому, що він, за думкою автора, ближчий для розуміння нетрадиційного документа з точки зору охорони авторського права, а також як засіб розповсюдження носіїв інформації через бібліотечно-інформаційні системи [15]. Термін «нетиражовані» ніби відмежовує цей масив документів від опублікованих для подальшої розробки правових документів з метою охорони інтелектуальної власності авторів.

Однак, щодо наукових праць цей термін також не вдалий, оскільки при використанні сучасних редакційно-видавничих, друкарських та інформаційно-бібліотечних технологій і устаткування тираж уже втрачає раніше лише йому притаманну особливість, отже не слід займатись поглибленими теоретичними розробками та доказами з даного питання. А самий факт появи документів на електронних носіях – підстава для відстоювання їхнього права на існування на рівні з виданнями, які друкуються традиційним друкарським способом.

Водночас він підтверджує, що тираж як такий не може вже бути єдиним критерієм оцінки наукової значущості документа. При використанні автоматизованих технологій і електронних носіїв інформації, з впровадженням сучасних технологій тираж, мабуть, буде поступово втрачати своє значення при оцінці наукової продуктивності окремого дослідника або окремого наукового колективу. За цих умов для вчених, видавців та інформаційно-бібліотечних працівників настав час пошуку визначення нових критеріїв.

Мабуть, слід взяти ще й додатковий, може, на перший погляд, не визначаючий критерій – швидкість передачі документа або інформації про документ, тобто критерієм має стати час очікування і швидкість доведення інформації до абонента або користувача. Перевагу в майбутньому слід віддати саме йому, оскільки мета створення наукового продукту – оперативне доведення до найширшого кола вчених та фахівців даної або суміжної галузі знань, а також для утвердження його наукового пріоритету.

Але порівняно з названими термінами з кожним роком у фаховій літературі все активніше вживаються і такі терміни, як «опубліковані» і «неопубліковані» документи, розділяючи таким чином матеріали на два окремі класи. Масив неопублікованих документів дуже складний і включає різні документи: звіти з НДР і пояснювальні записки до ДКР, дисертації, депоновані наукові рукописи, наукові переклади, алгоритми і програми, звіти про відрядження, конструкторсько-технологічна документація, рукописи тощо.

Останнім часом вони поповнились новими документами – проектами, пілотними проектами, БД ідей та іншими матеріалами.

Назріла необхідність знайти такі критерії, які б дозволили об'єктивніше розмежувати класи цих документів – наслідків наукової діяльності.

Розглянувши названі терміни-визначники і обґрунтувавши їхнє право на існування чи навпаки, все ж у науковій термінології слід віддати перевагу термінам-визначникам і класифікації документів на опубліковані та неопубліковані. Вона вдаліша і підтверджує те, що дані терміни останніми роками частіше ніж інші використовуються в наукових і нормативних документах. Так здійснювались спроби розподілу матеріалів за критерієм читацького призначення, коли опубліковані видання адресувалися невизначеному, тобто широкому колу фахівців, а неопубліковані види документів навпаки – вузькому, конкретно визначеному. Однозначне трактування при розподілі документів на опубліковані і неопубліковані, виходячи з факту доведення або не доведення їхнього змісту до суспільства [10], є теж не дуже вдалим, скоріше умовним [15] оскільки документи, які доведені до громадськості є опублікованими, а ті що з якихось причин не були доведені, є неопубліковані.

Проблема полягає ще й в тому, що останні мають властивість змінювати свій статус. Частково інформація про неопубліковані документи доводиться до суспільства шляхом створення вторинних документів, тобто з моменту публікації реферату наукової праці, вона відноситься, згідно з чинним законодавством, до класу опублікованих документів. Слід ще раз підкреслити – відноситься, проте не вважається опублікованою. Частина ж документів таких, як НДДКР та ДНР, за існуючими інструктивно-методичними та нормативно-технічними документами може бути видана повністю за визначеними умовами, тобто за необхідності доведення наукової праці в повному її обсязі до наукової громадськості з ініціативи автора чи авторів або установ чи організацій, але за домовленістю з автором або авторами:

Терміни-визначники «опубліковані» та «неопубліковані» вдаліші, бо вони кристалізують у собі якість як першого, так і другого масиву, тобто перший – це видані документи, другий – це рукописи, які мають здатність, при необхідності змінювати свій статус або назавжди залишаються рукописами, тобто архівними матеріалами.

Опубліковані і неопубліковані документи міцно ввійшли до сфери науки та техніки, а також до бібліотекознавства, бібліографознавства, документознавства, архівознавства та інші галузі знань, де вагоме значення має сам розподіл цих документів, для проходження ними всіх бібліотечно-інформаційних технологій, але слід зауважити, що досі останні, на жаль, не мають нормативного закріплення.

З попередніх стандартів лише в ГОСТ 7.20-80 «Единицы учета фондов библиотек и органов научно-технической информации» і нині чинному в Україні як міждержавний ГОСТ 7.20-2000 «Библиотечная статистика» поряд з іншими видами видань включені і неопубліковані матеріали, для роз'яснення, як урахувати ці видання [3; 4], самого ж терміна-визначника нема. Проблема ускладнюється тим, що досі не має стандарту, який би дав визначення всьому цьому класу документів.

Неопубліковані матеріали ніби опинились за межами поля зору як теоретиків, так і практиків, які створювали, збирали і зберігали ці документи, а також і тих, хто створює нормативні документи. Поки що у цій сфері заповнено лише перші лакуни. І це не випадково, оскільки даний клас дуже різноманітний з видового складу документів, які змінюють свій статус (а фактор цей ускладнює наукове обґрунтування та його визначення).

Поділу документів на два класи – опубліковані і неопубліковані – та їхньому визначенню присвячені наукові праці І. Панкової [13], А. Михайлова, А. Черного, Р. Пляревського [11], Н. Кушнарєнко [8], Д. Демидова [5; 6], Г. Меркулова [10], І. Шестовой [17; 18], Г. Швецової-Водки [16] та інших авторів. І все-таки проблема існує і ускладнюється тим, що за радянських часів ці документи з різних причин були розпорошені, тобто утримувались у різних інформаційних центрах і бібліотеках, а інколи один і самий вид документа збирали різні установи. Наприклад, алгоритми і програми концентрували у Державній науково-технічній бібліотеці Росії і ВНТІЦ. Проте відсутність наукового обґрунтування щодо неопублікованих документів, аж ніяк не зменшує їхню цінність як в науковому, інформаційному, так й історичному аспекті, бо цей клас документів з'явився значно раніше, ніж друковані документи і розподіляється на велику кількість окремих видів.

Найвдаліше визначення опублікованого документа подає Н. Кушнарєнко – це документ, який призначений для широкого та

багаторазового використання, як правило, пройшов редакційно-видавниче опрацювання та має тираж і вихідні дані [8].

Г. Швецова-Водка визначає опубліковані документи як видання, що є одним із засобів масової комунікації та особливою формою опублікування певного твору. В процесі видання документ проходить редакційно-видавниче опрацювання і розмножується в будь-якій кількості примірників, кожен з яких є повноправним представником цього видання, тобто опублікованого документа [16].

На відміну від опублікованих, неопублікований документ не розрахований на широке розповсюдження, створений у процесі праці окремих фахівців, установ, підприємств, він відображає результат їхньої діяльності. Неопубліковані документи залишаються в рукопису або тиражуються в обмеженій кількості примірників [8]. Зокрема неопубліковані документи – це ті, які являють інтерес для вузького кола фахівців і мають наукову цінність, а при необхідності й бажанні автора або авторів можуть бути видані поліграфічними засобами.

Дані документи видаються для ознайомлення при дотриманні визначених умов: правових, нормативно-технічних, інструктивно-методичних документів. Вони у свою чергу підрозділяються на два підкласи: рукописні документи, що проходять реєстрацію і які є депонованими, тобто такими, що зберігаються в центрах депонування – бібліотеках і органах НТІ, та рукописи, що зберігаються в особистих, а також в державних архівах. Депоновані документи згідно з чинним законодавством відносяться до опублікованих, після видання рефератів при необхідності й за узгодженням з автором або авторами можуть бути опубліковані в повному обсязі, таким чином переходять до класу опублікованих.

Тому цілком ймовірно при впровадженні та розповсюдженні терміна-визначника «неопубліковані документи» слід віднести матеріали, які не повністю, а частково проходять редакційно-видавничу технологію, зберігаються в рукописах на різноманітних носіях інформації – в рукописах, машинописному вигляді або на мікроформах, машиночитних електронних носіях, наукова пріоритетність яких доводиться до суспільства шляхом створення вторинної, тобто реферативної інформації, а при необхідності рукописи можуть бути видані з дозволу автора або авторів, яким належить ця наукова праця.

Бібліографія

1. Гольдгамер Г.И. Система депонирования рукописных работ в условиях рыночной экономики: [Текст] / Г.И. Гольдгамер, К.В. Вигурский // НТИ. Сер. 1. – 1991. – № 7-8. – С. 61-63.
2. Гольдгамер Г.И. Нетиражируемые документы – важнейший источник информации / Г.И. Гольдгамер, О.Л. Рощина: [Текст] // НТИ. Сер. 1. – 1991. – № 7-8. – С. 5-8.
3. ГОСТ 7.20-2000 Библиотечная статистика: [Текст]. – М., 2001.
4. ГОСТ 7.20-80 Единицы учета фондов библиотек и органов научно-технической информации: [Текст]. – М., 1980.
5. Демидов Д.Д. Депонированные рукописи как источник информации: [Текст] / Демидов Д.Д. // Научные и технические библиотеки СССР. – 1988. – № 8 – С. 17-20.
6. Демидов Д.Д. Место депонирования в классификации документов: [Текст] / Демидов Д.Д. // Научные и технические библиотеки СССР. – 1991. – № 1. – С. 8-16.
7. Комарова Р.А. Отчеты о научных исследованиях и проблемы их использования в процессе информационно-библиографического обслуживания: дисс. ... канд. пед. наук: [Текст] / Р.А. Комарова; Моск. гос. ин-т культуры. – М., 1974.
8. Кушнарченко Н.Н. Документоведение: учеб. – 2-е изд., перераб. и доп.: [Текст] / Н.Н. Кушнарченко. – К., 2000.
9. Малов В.С. Информация о научно-исследовательских и опытно-конструкторских работах: [Текст] / В.С. Малов; ЦННИИТЕИ приборостроения // Наука, информация, производство. – М., 1977. – С. 68-77.
10. Меркулов Г.Г. О содержании понятия «неопубликованные документы»: [Текст] / Г.Г. Меркулов // Научные и технические библиотеки СССР. – 1987. – № 5. – С. 13-18.
11. Михайлов А.И. Научные коммуникации и информатика: [Текст] / А.И. Михайлов, А.И. Черный, Р.С. Пляревский. – М., 1976.
12. Павлов Л.П. Основные направления развития ВНИИЦентра накануне XXI века: [Текст] / Л.П. Павлов, Т.Д. Столярова, Е.М. Козаков // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества: матер. 3-й междунар. конф. Т. 2. – Судак, 1998. – С. 434-437.
13. Панкова Е.В. Неопубликованные документы: учеб. пособ.: [Текст] / Е.В. Панкова. – М., 1990.
14. Столяров Ю.Н. Назвался груздем – полезай в кузов, или Комментарий к дискуссии об информатике: [Текст] / Ю.Н. Столяров // Научные и технические библиотеки СССР. – 1991. – №4. – С. 28-32.
15. Филь М.М. Охрана авторских прав создателей нетиражируемых в сфере научной деятельности: [Текст] / М.М. Филь // НТИ. – Сер. 1. – 1991. – С. 70-74.
16. Швецова-Водка Г.М. Типология документа: [Текст] / Г.М. Швецова-Водка. – К., 1998.

17. Шестова И.Г. О структуре справочно-информационного фонда в организации и на предприятии: [Текст] / И.Г. Шестова // Теория и практика НТИ. – М., 1985. – С. 18-26.

18. Шестова И.Г. Принципы и методы создания СИФ: лекции: [Текст] / И.Г. Шестова; Ин-т повышения квалификации информ. работников. – М., 1974.

УДК 304:316.472.4

Т. О. Бруй, Н. І. Смук
(Дніпро)

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

Розглянуто визначення поняття соціальних мереж та їх місце в житті сучасної людини. Визначено роль інформації соціальних мереж у просуванні послуг, продажу, політиці тощо. Проаналізовано основні напрямки використання Social Media Mining.

Ключові слова: інформаційні технології, Інтернет, інформація, електронні портали, соціальні мережі, інформаційні потоки, Social Media Mining, система даних.

The definition of the concept of social networks and their place in the life of a modern person is considered. The role of social networking information in promoting services, sales, policies, etc. is identified. The basic directions of use of Social Media Mining are analyzed.

Keywords: information technologies, Internet, information, electronic portals, social networks, information flows, Social Media Mining, data system.

Рассмотрено определение понятия социальных сетей и их место в жизни современного человека. Определена роль информации социальных сетей в продвижении услуг, продаже, политике и т. д. Проанализированы основные направления использования Social Media Mining.

Ключевые слова: информационные технологии, Интернет, информация, электронные порталы, социальные сети, информационные потоки, Social Media Mining, система данных.

XXI століття відзначається радикальними змінами в галузі інформаційних комунікаційних систем. Найближчим часом саме розвиток інформаційної сфери, рівень інформаційної безпеки будуть визначати політичну та економічну роль держави на світовій арені. На сучасному етапі світового розвитку набуває нового значення мережа Інтернет і все, що з нею пов'язано. Людство у своєму розвитку наблизилося до того, що Інтернет став основним генератором світових макротенденцій. Він сприяє трансформації ціннісних орієнтирів людства та його соціальних структур. З розвитком інформаційних технологій, а також

мережі Інтернет взаємини між людьми перейшли на новий рівень. З'явилися електронні портали, здатні відображати ті чи інші сторони активності людини в суспільстві, зберігати і накопичувати інформацію.

Людство активно користується Інтернетом вдома, на роботі. З розвитком нових технологій Інтернет перекочував в мобільні телефони і смартфони, що надало людям можливість практично весь час перебувати on-line. Поява Інтернету радикально змінила форми, зміст, механізми, функції соціальних комунікацій. З розвитком Інтернету, з'явилася можливість використовувати всі його досягнення в різних його проявах. Одним з таких проявів стали соціальні мережі, які набули на сьогодні статусу невід'ємного атрибуту нашого життя. Представити сучасну людину без соціальних мереж просто неможливо. Спілкування, пошук інформації і друзів, обмін новинами, можливість слухати музику, дивитися відео і фотографії. Складно собі уявити, що колись люди могли обійтися без профілю в соціальній мережі.

Соціальні мережі – один із соціальних інститутів, який тією чи іншою мірою виконує замовлення суспільства та окремих соціальних груп щодо певного впливу на населення в цілому, в тому числі й на окремі вікові та соціальні категорії [2, с. 269]. Однак, соціальні мережі досить сильно впливають на будь-яку особистість та на процес формування поведінки, а інформація в Інтернет-мережі є недостатньо організованою та керованою. Аналіз діяльності в Інтернет-мережі дозволяє відобразити її зміст у вигляді структури, яка включає в себе ряд взаємопов'язаних компонентів: комунікаційний, ціннісний, пізнавальний та поведінковий.

З самого початку створення соціальних мереж передбачало комунікативно-інформаційну функцію. На сьогоднішній день прийнято вважати, що соціальна мережа – це соціальна структура, що утворена індивідами або організаціями [1]. Це висловлювання можна доповнити твердженням, що це соціальна структура, створена об'єднаними за однією або декількома ознаками взаємозалежності елементами. Також під соціальною мережею розуміють програмний продукт, який надає певні послуги, майданчик для взаємодії людей (індивідів, користувачів) у групі або в групах. Отже, соціальні мережі – віртуальний майданчик, що забезпечує своїми засобами спілкування, підтримку, створення, розбудову, відображення та організацію соціальних контактів, у тому числі, й обмін даними між користувачами і обов'язково передбачає попереднє створення облікового запису.

Таким чином, можна стверджувати, що особливе місце в житті практично кожної сучасної людини зайняли соціальні мережі. Разом з цим, завжди зберігалось бажання зрозуміти сутність процесів, що відбуваються в суспільстві, для здійснення більш ефективного контролю і управління ними. Склалися передумови для аналізу даних із соціальних мереж. Особливе місце займають віртуальні соціальні мережі, такі як «Instagram», «Facebook» тощо.

Основними рисами інтернет-спілкування в соціальних мережах є анонімність, відсутність невербальної інформації, установка на бажані риси партнера, добровільність, прагнення до нетипової поведінки (у соціальних мережах часто спостерігаються неконтрольовані дії, агресія, ненормативна лексика тощо) [3, с. 230].

За допомогою соціальної мережі дуже часто людина задовольняє приховані потреби, які не може реалізувати в реальному житті, а проявляються лише у мріях і фантазіях. Соціальний ресурс забезпечує їх втілення через можливість анонімних соціальних взаємодій, за допомогою яких можна створювати нові образи власного «Я». Крім того, не варто забувати і про необмежений доступ до особистої інформації користувачів.

Social Media Mining – це процес подання, аналізу і вилучення дійсних структур з даних соціальних мереж.

Інформацію із соціальних мереж активно використовують у просуванні послуг, продажу і навіть у політиці тощо. За допомогою інструментів Social Media Mining державний сектор аналізує матеріали ЗМІ для виявлення зацікавленості громадян в тих чи інших державних заходах, а також проводить аналіз інформації з соціальних мереж для виявлення можливих шахрайських і терористичних угруповань.

Наприклад, під час президентських виборів у США в 2016 р. кількість записів в соціальній мережі Twitter, пов'язаних з даними подіями, за день до старту виборів перевищила мільярд.

Авторитетні інтернет-видання та соціологи підтверджують той факт, що соціальні мережі бувають набагато ефективніше традиційних опитувань і «екзит-полів» у прогнозуванні кінцевого результату виборів.

Виділяють три основні напрямки використання Social Media Mining:

1) аналіз усіх інформаційних потоків між користувачами в соціальних мережах (спрямований на формування їх класифікації. Він дозволяє виявити лідерів думок і виявляти витік інформації);

2) персоніфіковане звернення до користувачів мережі (виділення їх реальних потреб, підбір і показ контенту і сервісів згідно інтересам. Застосування технологій Social Media Mining дозволяє, в тому числі, дізнаватися відсутню інформацію про користувачів, аналізуючи дані про їх друзів і спільноту в соціальній мережі. Збагачення даних дозволяє з більшою часткою ймовірності передбачати потреби людей);

3) пошук аномалій, комп'ютерних ботів і шахраїв (компанії за допомогою технологій Social Media Mining можуть припиняти дії шахраїв). Аналізуючи зв'язки між користувачами, банківські організації можуть виявляти злочинні схеми та особисту зацікавленість співробітників при здійсненні операцій, підвищуючи ефективність політики безпеки в соціальній мережі [4].

Найбільш застосованим засобом для візуалізації даних аналізу в даній області є граф, де вузлами (акторами) є користувачі соціальної мережі, а дуги показують взаємини (зв'язки) або потоки інформації між вузлами. Кожен вузол описується атрибутами і несе в собі ряд характеристик, а його колір позначає силу його зв'язку з іншими вузлами. У градації від червоного кольору вузлів до синього зв'язок зростає.

У даний час одним з найбільш популярних продуктів в області Social Media Mining є IBM SPSS Modeler. До нього входить модуль Social Network Analysis, що дозволяє проводити аналіз зв'язків в соціальних мережах і моделювання соціальної поведінки окремих осіб і груп. Модуль визначає соціальних лідерів, що впливають на поведінку інших учасників мережі, а також користувачів, найбільш схильних до цього впливу [5].

У плані персоналізації інформації основним джерелом даних про користувача є його профіль у соціальних мережах. У процесі його використання він наповнюється новими даними, фотографіями, відеоматеріалами тощо. Також враховується місце розташування користувача, час його перебування в мережі. У підсумку за порівняно короткий час активний користувач обростає масивом даних, які здатні розповісти про його життя, поведінці, звичках, потребах найчастіше більше, ніж він сам.

Таким чином, додаток Google Fit від Google надає користувачеві можливість перегляду його дій (пересування) за той чи інший проміжок часу, фізичне навантаження на організм, активність і навіть кількість використаних калорій. Відбувається збір статистики і користувач може порівняти свої показники з показниками користувачів додатка з усього світу.

Працедавці під час пошуку відповідного кандидата на ту чи іншу вакансію все частіше використовують соціальну мережу LinkedIn. Користувачі платформи заповнюють свій профіль даними, а система вираховує його ефективність. Чим більше даних містить профіль користувача, тим вище буде показник його ефективності, і тим вище буде можливість його попадання у вибірку пошуку для рекрутерів, які шляхом аналізу виберуть відповідного працівника.

Підсумовуючи усе зазначене, можна зробити висновок, що інтелектуальний аналіз соціальної мережі – потужний і важливий інструмент, що надає інформацію для оптимізації її роботи, що дозволяє проводити успішні маркетингові кампанії для збільшення лояльності відвідувачів, а також забезпечує підтримку безпеки. Складність процесів, що відбуваються всередині мережі, змушує використовувати особливі методи і алгоритми для аналізу, які раніше в цій галузі не застосовувалися.

Бібліографія

1. Гребінь А.А. Соціальні мережі – сучасне середовище спілкування з користувачами (нотатки координатора бібліотечного сайту): [Електронний ресурс] / А.А. Гребінь. – Режим доступу: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/615>.
2. Войскунский А.Е. Психологические аспекты деятельности человека в Интернет-среде: [Текст] / А.Е. Войскунский // II Российская конференция по экологической психологии: тез. – М., 2000. – С. 269-270.
3. Глущенко С.Д. Соціально-психологічні особливості Інтернет-аддиктивної поведінки особистості: [Текст] / С.Д. Глущенко // Молодь: освіта, наука, духовність: тез. доп. Ч. I. – К., 2008. – С. 546-547.
4. Давыдов А. Системная социология: Social Networks Mining: [Электронный ресурс] / А. Давыдов – Режим доступа: http://www.isras.ru/files/File/Publication/Social_Networks_Mining_2.
5. IBM SPSS Modeler | IBM Analytics: [Электронный ресурс] // Официальный сайт компании IBM. – 2019. – Mode of access: <https://www.ibm.com/products/spss-modeler>.

ТЕЗИ, ПОВІДОМЛЕННЯ

УДК 347.775

О. М. Решетілова, В. Г. Книш, Г. В. Доля
(Дніпро)

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Розглядаються теоретичні особливості інформаційної безпеки. Охарактеризовано основні завдання в сфері захисту інформації в інформаційному середовищі.

Ключові слова: інформаційна безпека, захист інформації, інформаційний простір, інформаційні технології.

Theoretical features of the information safety are considered. Basic tasks in information protection field in information environment are characterized.

Key words: information safety, information protection, information field, information technologies.

Характерною ознакою сучасного етапу економічного та науково-технічного прогресу є стрімкий розвиток інформаційних технологій, їх якнайширше використання як у повсякденному житті, так і управлінні державою. Інформація та інформаційні технології все більше визначають розвиток суспільства та слугують новими джерелами національної могутності.

Сучасний стан розвитку інформаційного середовища характеризується новими потребами у створенні умов для безпечного функціонування його суб'єктів, коли особливо важливими стають проблеми протидії інформаційним війнам та захист власного кіберпростору.

Складність і внутрішня суперечливість глобального інформаційного простору, в якому живе і діє сучасна людина, змушують серйозно рахуватися з умовами інформаційної безпеки. На початку ХХІ ст. саме поняття безпеки життєдіяльності було б істотно неповним без урахування його інформаційної площини. Успішне розв'язання цього кола проблем, безперечно, значною мірою залежить від рівня інформаційної культури суспільства та кожної особи зокрема.

Зі зростанням науково-технічного прогресу зростає і необхідність вирішення проблеми інформаційної безпеки. Інформація – це чинник, який може призвести до технологічних аварій, військових та політичних конфліктів, дезорганізації державного управління, фінансової системи.

Термін «захист інформації» – визначає сукупність методів і засобів, що забезпечують цілісність, конфіденційність і доступність інформації за умов впливу на неї загроз природного або штучного характеру, реалізація яких може призвести до завдання шкоди власникам і користувачам інформації [2, с. 41].

Питання інформаційної безпеки, інформаційного простору, інформаційної системи досліджували такі вчені: О.П. Мягченко, М.М. Козяр, Я.І. Бедрій, О.В. Станіславчук та інші. Так, Б. Кормич трактує інформаційну безпеку як стан захищеності встановлених законодавством норм та параметрів інформаційних процесів та відносин, що забезпечує необхідні умови існування держави, людини та суспільства як суб'єктів цих процесів та відносин [1, с. 15].

Проблему захисту інформації у своїй науковій праці досліджує С.Е. Остапов: «Захист інформації перетворюється сьогодні на одне із найактуальніших завдань, внаслідок надзвичайно широкого розповсюдження як власне різноманітних систем обробки інформації, так і розширення локальних та глобальних комп'ютерних мереж, якими передаються величезні потоки інформації державного, військового, комерційного, приватного характеру, власники якої часто були б категорично проти ознайомлення з нею сторонніх осіб» [3, с. 144].

Особливо слід зазначити, що впродовж останніх років у науковому просторі з'явилася низка публікацій К. С. Вариводи, присвячених формуванню інформаційної безпеки у інтернет-просторі саме підлітків як найвразливішої частини соціуму [1, с. 16].

Інформаційну безпеку за сферою застосування розглядають у контексті безпеки держави, організації та особистості. Для реалізації законодавчих, нормативно-правових та нормативних актів щодо інформаційної безпеки створюється комплексна система захисту інформації.

Захист інформації охоплює сукупність методів і засобів, що забезпечують цілісність, конфіденційність і доступність інформації за умов впливу на неї загроз природного або штучного характеру, реалізація яких може призвести до завдання шкоди власникам і користувачам інформації.

Інформаційна безпека є складовою національної безпеки. Особливістю інформаційної безпеки є те, що вона, як невід'ємна частина, входить до інших складових національної безпеки: економічної, військової, політичної безпеки тощо. На сучасному етапі основними реальними та потенційними загрозами національній безпеці України в інформаційній сфері є :

- прояви обмеження свободи слова та доступу до інформації;
- поширення ЗМІ культу насильства, жорстокості, порнографії;
- комп'ютерна злочинність та комп'ютерний тероризм;
- розголошення інформації, яка становить державну та іншу, передбачену законом таємницю, а також конфіденційної інформації, що є власністю держави або спрямована на забезпечення потреб та національних інтересів суспільства і держави;
- намагання маніпулювати суспільною свідомістю, зокрема, шляхом поширення недостовірної, неповної або упередженої інформації.

Стратегія захисту інформації визначає основу для побудови комплексу заходів щодо інформаційної безпеки, передбачаючи необхідні, конкретні засоби захисту, які є найбільш дієвими з точки зору наявних інформаційних, фінансових та людських ресурсів.

До основних завдань у сфері захисту інформації в інформаційному середовищі належать:

- керування доступом користувачів до інформаційних ресурсів, з метою захисту від неправомірного випадкового або навмисного втручання у роботу і несанкціонованого (із перевищенням наданих повноважень) доступу до програмних і апаратних ресурсів як персоналу, так і сторонніх осіб;
- захист даних, які передаються каналами зв'язку;
- захист інформації з обмеженим доступом від витоку;
- захист інформації від спеціальних впливів;
- реєстрація, збереження і надання даних про події, що відбувалися у системі і стосувалися інформаційної безпеки;
- контроль роботи користувачів системи адміністраторами та обов'язкове повідомлення адміністратора безпеки про будь-які спроби несанкціонованого доступу до ресурсів системи;
- контроль і підтримка цілісності критичних ресурсів системи захисту і середовища виконання прикладних програм;

- забезпечення функціонування програмно-технічних комплексів з метою захисту інформації від впровадження у роботу потенційно небезпечних програм і засобів подолання системи захисту;

- керування та моніторинг засобів захисту інформації [3, с. 55].

Сучасні темпи розвитку інформаційних технологій перевершили всі очікування і спростували навіть найсміливіші прогнози. Можливості технологій зростають зараз набагато швидше, аніж очіувалося в численних прогнозах десятирічної давності. У результаті відповідна інфраструктура, яка будувалася на основі вчорашніх прогнозів, сьогодні виявляється неспроможною перед обличчям інформаційного вибуху.

Виділимо найпоширеніші види потенційних загроз для інформаційної безпеки:

- відсутність регламентованого доступу до файлів даних;

- вільне втручання в програмне забезпечення;

- відсутність протоколювання змін у програмному забезпеченні;

- відсутність регламентації користувачів інформації;

- відсутність дублювання важливих документів на документальних носіях даних;

- часті удосконалення одного і того ж програмного забезпечення різними особами;

- відсутність схем інформаційного забезпечення рівнів управління;

- наявність непідзвітних посадових осіб у системі управління тощо [2, с. 120].

Інформаційна безпека є станом захищеності систем обробки та зберігання даних, при якому забезпечується конфіденційність, доступність і цілісність інформації. Його може бути досягнуто завдяки застосуванню комплексу заходів, спрямованих на забезпечення захищеності інформації від несанкціонованого доступу, використання, оприлюднення, руйнування, внесення змін, ознайомлення, перевірки, запису чи знищення даних.

Таким чином, жодна система захисту не може тривалий час протистояти цілеспрямованим діям озброєного сучасними технологіями кваліфікованого зловмисника. Відповідно, система захисту інформації не може забезпечити стовідсотковий ефект. При цьому визначається певний рівень інформаційної безпеки, який відображає припустимий ризик її спотворення, знищення, несанкціонованого доступу та витоку. Тому основне завдання захисту

інформації полягає в тому, щоб злам системи відбувся якомога пізніше та не мав суттєвих наслідків для її функціонування й використання інформації, що нею циркулює.

Отже, інформаційна безпека – це і захист інформації, і захист від інформації. Забезпечення інформаційної безпеки в умовах інформаційного суспільства – це необхідність, яка стає атрибутом сучасного життя будь-якого соціального суб'єкта, і вимагає невинної роботи з інформацією, що включає в себе взаємодію з різними експертними системами, делокалізацію дій, забезпечення свободи та мінімізацію ризиків.

Бібліографія

1. Кормич Б. Інформаційна безпека: організаційно-правові основи: [Текст] / Борис Кормич. – К., 2005.
2. Основи захисту інформації: [Текст] / О. А. Смірнов, Л. Г. Віхрова, С. І. Осадчий та ін. – Кіровоград, 2010.
3. Остапов С. Е. Технології захисту інформації: [Текст] / С. Е. Остапов, С. П. Євсєєв, О. Г. Король. – Х., 2013.

УДК 347.775

О. М. Решетілова, Т. В. Граб
(Дніпро)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ КОНФІДЕНЦІЙНОЇ ІНФОРМАЦІЇ І КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ В ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ

Розглядаються питання регулювання захисту конфіденційної інформації і комерційної таємниці під час трудових відносин, нормативно-правові акти, що регулюють захист конфіденційної інформації та комерційної таємниці, а також способи її захисту.

Ключові слова: конфіденційна інформація, комерційна таємниця, захист інформації, трудові відносини.

Dwells upon the issues of regulation of protection of confidential information and trade secrets during employment relations, regulatory acts regulating the protection of confidential information and trade secrets, as well as ways of its protection are considered.

Key words: confidential information, trade secret, protection of information, employment relations.

Регулювання відносин, пов'язаних із використанням конфіденційної інформації та комерційної таємниці відбувається на основі численних

нормативно-правових актів, що мають різну галузеву належність та юридичну силу. Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, Закони України «Про інформацію», «Про захист від недобросовісної конкуренції» та інші нормативно-правові акти регулюють правові відносини у сфері комерційної таємниці.

Однак, зазначеними нормативно-правовими актами не встановлюється правовий режим комерційної таємниці, порядок віднесення інформації до комерційної таємниці, підстави, за яких виникають права суб'єктів на комерційну таємницю, порядок доступу до інформації, що становить комерційну таємницю і конфіденційну інформацію. Також існує законодавча неузгодженість, що має негативний вплив на права фізичних та юридичних осіб на комерційну таємницю і конфіденційну інформацію [1, с. 194].

Однією із найбільш неурегульованих є проблема, що з'являється під час трудових відносин, в процесі яких відбувається виникнення інформаційних відносин в процесі праці, а саме – питання щодо нерозголошення, зберігання, захисту комерційної таємниці і конфіденційної інформації.

Трудовим правом визначаються норми, які в комплексі з іншими нормами права та юридичними засобами складають механізм регулювання відносин, що виникли у зв'язку з діяльністю людей у процесі праці. Наприклад, при виконанні службових обов'язків або завдань, можливе використання цінної інформації роботодавця, через це з'являється необхідність формулювання вимог щодо її зберігання в процесі праці та виникають відносини, які одночасно регулюються трудовим та інформаційним правом.

Через вплив на будь-який бізнес конкуренції, успіх бізнесу та його прибуток залежать від того, наскільки ефективно будуть впроваджені в процес управління чинники безпеки та контролю діяльності. Їх впровадження залежить від того, наскільки якісно будуть врегульовані трудові відносини, якою буде трудова дисципліна, встановлена внутрішньогосподарським розпорядком.

Забезпечення захисту інформації в трудових відносинах, відповідно до ст. 14 Закону України «Про інформацію», відбувається із використанням комплексу правових, організаційних, інформаційно-телекомунікаційних засобів і заходів, спрямованих на запобігання неправомірним діям щодо інформації.

Важливим є вибір організаційно-юридичного механізму захисту інформації при здійсненні господарської діяльності. При цьому враховуються такі фактори:

- визначення прав та обов'язки суб'єктів, що беруть участь у трудових відносинах;

- забезпечення прав власності на об'єкти інформації та інші об'єкти цивільних прав, що виникають під час праці та об'єкти інтелектуальної власності;

- охорона і захист конфіденційної інформації і комерційної таємниці чи інших таємниць, встановлених законом [1, с. 196].

Закон України «Про інформацію» (ст. 30) визначає поділ інформації з обмеженим доступом за правовим режимом на конфіденційну і таємну. Тобто, інформацією з обмеженим доступом є відомості, що мають конфіденційний й таємний характер, правовий статус яких передбачається законодавством України, які визнані конфіденційними і таємними відповідно до встановлених юридичних процедур та право на обмеження доступу до яких надано власнику таких відомостей [2, с. 23].

Оскільки визначення терміну «конфіденційна інформація» є узагальненим, в установах, організаціях і підприємствах рекомендується складати перелік інформації, яка може бути визнана конфіденційною.

На сьогодні немає окремого спеціального закону, який стосувався би правової охорони комерційної таємниці. Регулювання правових відносин, що стосуються її, здійснюється на основі положень Цивільного Кодексу України, Господарського Кодексу України, Законів України «Про інформацію», «Про захист від недобросовісної конкуренції» та іншими нормативно-правовими актами. Якщо зникає така форма охорони, як засекречування, комерційна таємниця перестає бути комерційно цінною. Також право на таємну інформацію може бути втрачене при ненавмисному розкритті в процесі праці.

Особа (роботодавець) може забезпечувати способи захисту комерційної таємниці і конфіденційної інформації в процесі виконання трудових відносин за допомогою нормативно-правових актів та договорів (договірний спосіб захисту).

Отже, важливими складовими інформаційної безпеки є захист комерційної таємниці та конфіденційної інформації. Інформаційною безпекою передбачається зберігання та захист інформації (комплекс правових, організаційних, інформаційно-телекомунікаційних засобів та заходів, спрямованих на запобігання неправомірним діям щодо інформації) в трудових відносинах.

Бібліографія

1. Антонюк Н.І. Захист конфіденційної інформації і комерційної таємниці у трудових та інформаційних відносинах: [Текст] / Н.І. Антонюк, Л.І. Работягова // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: зб. наук. праць: у 2 т. Т.1 / ПДТУ. – Маріуполь, 2011. – С. 194-199.
2. Марущак А.І. Правові основи захисту інформації з обмеженим доступом: курс лекцій: [Текст] / А.І. Марущак. – К., 2007.

УДК 659.441.3

О. М. Решетілова, О. І. Кутішенко
(Дніпро)

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПАБЛІК РІЛЕЙШНЗ У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Розглядаються поняття, сутність та основні методи паблік рілейшнз на сучасному етапі його розвитку.

Ключові слова: паблік рілейшнз, реклама, інформація, засоби масової інформації, громадськість, менеджмент, бізнес.

The meaning and the basic methods of public relations on modern stage are considered.

Key words: public relations, advertising, information, mass media, public, management, business.

Динамічний розвиток інформаційних технологій, глобальних телекомунікацій визначає критичну значимість паблік рілейшнз в управлінні всіма соціально-економічними системами: компаніями, державними і неприбутковими організаціями, країнами і регіонами світу, міжнародними союзами та об'єднаннями.

Широкий спектр поглядів на сферу паблік рілейшнз зумовив безліч визначень. Паблік рілейшнз – це управлінська функція по встановленню та підтриманню взаємовигідних відносин між організацією і громадськістю, від настроїв і думок якої залежить успіх або невдача цієї організації [2, с. 25].

Паблік рілейшнз слугують інтересам широкого спектру інститутів у суспільстві, таких як: бізнес, торговельні союзи, державні агентства, добровільні асоціації, фонди, лікарні, школи, коледжі та релігійні організації.

Для досягнення своїх цілей ці інститути повинні розробляти ефективні відносини з багатьма різними аудиторіями, або громадськістю [1, с. 14].

Паблік рілейшнз стосується будь-якої організації, як комерційної, так і некомерційної, а також включає всі взаємодії, в ході яких організація вступає в контакт з людьми.

Серед основних методів паблік рілейшнз слід виділити:

- відносини із засобами масової інформації;
- друкована продукція;
- кіно- і фотозасоби;
- усне мовлення.

Підтримка відносин з пресою не входить в обов'язки організації, але якщо діяльність останньої викликає інтерес громадськості, засоби масової інформації вміщатимуть про неї матеріал і повідомлення. Сприяння пресі значно знижує імовірність перекручувань і неточностей у повідомленнях. Крім того, відносини з пресою використовуються з метою реклами.

Відносини із засобами масової інформації є двосторонніми. Організація надає матеріали про свою діяльність і вживає заходів для випуску коментарів інформаційних повідомлень. Взаємна довіра й повага між організацією і засобами масової інформації служать необхідною запорукою добрих відносин.

До засобів спілкування зі ЗМІ належить прес-конференція. Вона проводиться в тих випадках, коли слід продемонструвати певні матеріали, коли йдеться про важливу тему, з якої у присутніх журналістів можуть виникнути питання.

Під друкованою продукцією в паблік рілейшнз розуміються різні бланки, візитні картки, рахунки та інші друковані матеріали, що не мають безпосереднього відношення до паблік рілейшнз, але відіграють значну роль при формуванні організацією власного іміджу.

Кіно- і фотозасоби належать до основних методів у паблік рілейшнз. Відеокліпи знімаються як для товарної чи інституційної реклами, так і для безкоштовного поширення з інформаційною метою. Використання фотографії в публічній діяльності має велике значення. Фотографія створює, насамперед, враження вірогідності і має привабливість, що відсутнє у друкованому тексті.

Усне мовлення є найдавнішим засобом спілкування між людьми і, незважаючи на конкуренцію з боку письмового мовлення, залишається в даний час наймогутнішим способом підтримання зв'язків із громадськістю. Уміння

виступати на засіданнях, конференціях, офіційних зустрічах є однією із професійних вимог суспільного життя [3, с. 193-195].

Отже, паблік рілейшнз є, безперечно, феноменом сучасного суспільства, який на підставі високорозвинених інформаційно-комунікаційних технологій створює принципово нові можливості інформаційного контролю та впливу на суспільну свідомість.

Бібліографія

1. Алешина И.В. Паблік Рилейшнз для менеджерів: [Текст] / И.В. Алешина. – М., 2003.
2. Катлип С. Паблік рилейшнз. Теория и практика: [Текст] / С. Катлип Скотт, М. Сентер, Х Аллен, М Брум. – М., 2000.
3. Почепцов Г.Г. Паблік рілейшнз: [Текст] / Г.Г. Почепцов. – 2-е вид., випр. і доп. – К., 2003.

УДК 347.775

А. А. Кухтіна
(Дніпро)

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ЗАСІБ РЕКЛАМИ БІБЛІОТЕЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Проведено аналіз використання соціальних мереж як засобу рекламування бібліотечної діяльності. Розглянуто функції активного представництва бібліотек у соціальних медіа.

Ключові слова: соціальні мережі, бібліотечні заходи, реклама бібліотечних послуг, інформаційні потреби.

An analysis was performed of the use of social networks as a means of advertising library activities. The active representation of libraries in social media was considered.

Key words: social networks, library activities, advertising of library services, information requirements.

Сьогодні соціальні мережі є найбільш відвідуваними ресурсами в глобальній мережі. Тож не дивно, що різні установи, підприємства та громадські організації прагнуть мати своє представництво саме там. Бібліотеки не є винятком.

Бібліотека сьогодні змушена переглядати свої пріоритети в роботі, змінювати соціальні функції, доповнювати традиційні методи бібліотечної практики сучасними технологіями.

Комп'ютеризація та використання Інтернету призвело до багатьох змін в обслуговуванні користувачів і в тому числі до змін у самому функціонуванні бібліотек. Тепер бібліотеки зобов'язані в повній мірі використовувати переваги комп'ютерних технологій для рекламування своєї діяльності, в тому числі і для просування у соціальних мережах.

Соціальні мережі відіграють важливу роль у сучасному світі. Соціальна мережа – платформа, онлайн-сервіс або веб-сайт, яка призначена для побудови, відображення й організації соціальних взаємовідносин [3, с. 48].

Присутність бібліотеки в соціальних мережах дає можливість розміщувати новини (причому не тільки з життя бібліотек), знайомити з новими надходженнями та цікавими матеріалами, оперативно відповідати на запитання користувачів, проводити опитування, ділитися фото- і відеоматеріалами і т. д. Отже, соціальні мережі – це перспективні інструменти для інформування про бібліотечні заходи, активізації комунікації «бібліотека – читач», механізм оперативного зворотного зв'язку та низка інших можливостей.

Питання представлення бібліотечних установ у мережевому просторі знайшло відображення в бібліотекознавчих дослідженнях О. Мар'їної, М. Назаровець, Т. Гранчак, Н. Тарасенко, В. Струнгар, А. Вітушко та інші. Особливості використання соціальних медіа в роботі бібліотек досліджували: М. Самсонов, Л. Чуприна, Ю. Якименко [1, с. 17-23].

Теоретично «соціальною мережею» можна вважати будь-яку онлайн-спільноту, учасники якої обмінюються інформацією й беруть активну участь в обговоренні певної теми. Наприклад, подібна соціальна мережа створюється за допомогою Інтернет-технології «блог». За допомогою сучасних соціальних мереж можна шукати співробітників, читати про них рекомендації, займатись пошуком роботи тощо.

Характерними особливостями соціальних мереж є: надання практичного повного спектру можливостей для обміну інформацією (фото, відео, сервіс блогів); спілкування з друзями та колегами. Ці наведені характеристики визначають спрямованість на побудову в Інтернеті співтовариств людей зі схожими інтересами або діяльністю.

Реформування організації бібліотечної діяльності з використанням усіх сучасних електронних технологій дає змогу бібліотекам залишатися затребуваними інформаційними центрами в умовах постійно зростаючих суспільних інформаційних потреб.

Якщо бібліотека хоче бути сучасною і орієнтованою на користувача, вона повинна звернути увагу на соціальні медіа і роботу в них. На сьогодні соціальні мережі відіграють дуже важливу роль: послугами Інтернету може користуватись кожен, хто цього потребує.

Соціальні медіа відкривають перед бібліотекарями практично безмежний простір для спілкування з читачами і просування бібліотечних послуг. У багатьох установах вже стало повсякденною практикою розміщення в своїх спільнотах в соціальних мережах інформації про проведення заходів, конкурси, книжкові виставки, поширення бібліотечно-бібліографічної інформації, проведення опитувань, публікація фотозвітів про проведені заходи [3, с. 48-50].

Серед переваг соціальних мереж перед офіційними сайтами бібліотек можна виділити можливість прямого і неформального спілкування з аудиторією. Як правило, в постах використовується розмовний стиль мови, дружня інтонація, і вони пишуться від першої особи. Користувачі мають можливість залишати коментарі, ставити «лайки» і робити репости на свої персональні сторінки без попередньої реєстрації. Новини бібліотеки з'являються в стрічці новин кожного учасника групи.

Сторінка в соціальній мережі дозволяє сформувати цільову аудиторію, зацікавлену саме в тому продукті чи послугі, яку пропонує та чи інша група.

Бібліотечні групи в соціальних мережах виконують кілька функцій, основну з них можна сформулювати як підвищення затребуваності бібліотеки в режимі онлайн, тобто представництва в соціальних медіа виступають в якості підтримки основної діяльності бібліотеки. Тим більше, що зближення людей відбувається швидше саме в Інтернеті.

На сучасному етапі особливого значення набуває представництво у віртуальному просторі бібліотечних установ як сучасних інформаційних центрів, що виступають одним із базових елементів формування інформаційного суспільства. Представництво бібліотек у віртуальному просторі здійснюється через спеціалізовані Інтернет-сайти, які є характерною ознакою трансформації існуючої системи бібліотечного обслуговування та функціонування яких створює умови для відповідності діяльності бібліотек новим суспільним потребам.

Серед важливих функцій активного представництва бібліотек у соціальних медіа виділяють такі:

- інформаційну (інформаційне забезпечення діяльності бібліотеки);

- соціальну (налагодження дружніх і партнерських відносин з реальними і потенційними користувачами бібліотек);

- рекреаційну (сприяє відновленню інтелектуальних сил, витрачених у процесі праці) [2, с. 29-32].

Крім цього, представництво бібліотек у соціальному медіа розширює можливості їх культурно-просвітницької діяльності. Наприклад, поширення інформації про пам'ятні дати, ювілеї письменників, національні та міжнародні свята підвищує рівень доступності цієї інформації серед користувачів.

В цілому, представництво бібліотек в соціальних медіа сприяє:

- формуванню позитивного іміджу бібліотек;
- залученню нових користувачів;
- просуванню бібліотечних продуктів і послуг.

Соціальні мережі допомагають залучити користувачів до діяльності бібліотеки, досить швидко встановити неформальний контакт. Це пряме спілкування з читачами, які можуть стати друзями і партнерами. Завдання сучасної бібліотеки – показати, що вона існує, що вона цікава та корисна.

Багато бібліотек успішно рекламують свої ресурси і послуги і це не дивно, що бібліотекарі починають заповнювати своїми блогами віртуальний світ. Адже блог – це можливість для реклами бібліотек та їх сервісів. Водночас, бібліотекарі дуже часто використовують блог як простий інструмент для публікації новин бібліотечного світу.

Останнім часом дедалі більше бібліотек створює свої сторінки в соціальних мережах. Зокрема, більшість зарубіжних та вітчизняних бібліотечних установ представлені в Facebook, Instagram, та ін. Водночас, це переконує в тому, що інструменти соціальних мереж допомагають доносити інформацію до користувачів у дуже зручний спосіб, а також рекламувати діяльність бібліотеки. Представлення бібліотеки в соціальних мережах дає змогу оперативно повідомити великій аудиторії про нові надходження, заплановані заходи. Іншими словами, це – майданчик для реклами бібліотек і послуг [1, с. 17-23].

Отже, на сучасному етапі особливого значення набуває представництво у віртуальному просторі бібліотечних установ як сучасних інформаційних центрів, що виступають одним із базових елементів формування інформаційного суспільства. Представництво бібліотек у віртуальному просторі здійснюється через спеціалізовані Інтернет-сайти, які є характерною ознакою

трансформації існуючої системи бібліотечного обслуговування та функціонування яких створює умови для відповідності діяльності бібліотек новим суспільним потребам.

Бібліографія

1. Гарагуля С. Бібліотеки в інформаційному суспільстві: орієнтація на користувача: [Текст] / С. Гарагуля // Бібл. вісн. – 2014. – № 6. – С. 17-23.
2. Головаха С. Наукова бібліотека в соціальних мережах: [Електронний ресурс] / С. Головаха: [Текст] // Бібл. вісн. – 2013. – № 1. – С. 29-32.
3. Іваницька Т.П. Інформаційний простір бібліотеки: нові технології – нові можливості: [Текст] / Т.П. Іваницька // Вища шк. – 2011. – № 4. – С. 235.

УДК 347.775

О. М. Решетілова, М. Д. Крауз, А. В. Копиленко, М. В. Вірний
(Дніпро)

ІНФОРМАЦІЙНИЙ РЕСУРС ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА РЕКЛАМНОГО ПРОСТОРУ

Розглядаються теоретичні особливості рекламної інформації та її основне призначення. Охарактеризовано основні вимоги до рекламного тексту.

Ключові слова: рекламна інформація, рекламний простір, рекламний текст, інформаційний ресурс.

Theoretical features of the advertising information and its main purpose are considered. Main requirements to the advertising text are characterized.

Key words: advertising information, advertising space, advertising text, information resource.

Сьогодні інформація відіграє значну роль в усіх сферах життя людини та розглядається в якості одного із найважливіших ресурсів розвитку суспільства. Практично кожен член соціуму зацікавлений і задіяний у процесі виробництва, пошуку та споживання інформації.

В інформаційному суспільстві, що формує споживчу орієнтацію, все більш помітну роль у системі комунікативних засобів і технологій відіграє реклама, а сутність сприйняття реклами міститься у сприйнятті рекламної інформації. Реклама є однією із складових інформаційного простору, вона стала своєрідною інтегруючою силою людської життєдіяльності.

Реклама (від лат. «*gescamare*» – кричати, викрикувати) як сфера діяльності людини виникла ще у стародавні часи, у зв'язку із необхідністю обміну інформацією. Реклама – це така форма комунікацій та надання інформації

споживачеві, за допомогою якої можна привернути увагу до певних послуг або товару.

Науковець С.В. Мочерний зазначає, що реклама – цільова інформація про споживчі властивості товарів та послуг з метою їх популяризації та збуту. Реклама – це будь-яка форма повідомлень, які використовує фірма, для інформування, переконання або нагадування людям про свої товари, послуги та ідеї суспільної діяльності [1, с. 37].

Функціонування реклами, шляхи вдосконалення організації та управління в рекламній діяльності висвітлено у працях А. Бурлаєнка, К. Воронова, К. Павлова, Ю. Хачатурова, Ю. Дегтярьова, Л. Корнілова, Р. Сорокіна [2, с. 21].

Рекламу слід відносити до масової інформації, оскільки вона розповсюджена на невизначене коло споживачів. До рекламної належить інформація про певні об'єкти, особи та товари. Слід зазначити, що, наприклад, соціальна реклама може мати й інші об'єкти (наприклад, цінності, погляди тощо).

Рекламна інформація може розповсюджуватись у будь-якій формі, тобто за допомогою будь-яких носіїв та засобів, причому як передбаченими положеннями закону, так і будь-якими іншими. Фактично, формою розповсюдження реклами може бути будь-яка форма розповсюдження масової інформації. Закон також не обмежує рекламну інформацію у критеріях способів її поширення.

Сьогодні рекламна інформація є важливою ланкою інформаційного суспільства. Рекламна інформація може поширюватися у будь-якій формі за допомогою різних засобів про певну фірму, її бренд, товари, послуги та інше. Рекламна інформація розрахована на широке коло потенційних споживачів та спрямована на привернення їхньої уваги до предмету рекламування та підтримки інтересу до нього задля подальшого успішного продажу.

Основне призначення рекламної інформації полягає у формуванні або підтриманні обізнаності невизначеної кількості споживачів реклами та їх інтересу щодо об'єктів реклами. У Законі України «Про рекламу» зазначено, що важливою характеристикою, що вирізняє рекламну інформацію від звичайної інформації, є її чітко визначений «замовний», оплачуваний характер. Крім цього, слід мати на увазі і те, що будь-яка інформація має певні властивості, ознаки, аспекти, які мають значення для права, в тому числі, і для

правового регулювання рекламної діяльності. Зокрема, до таких властивостей інформації, можуть бути віднесені такі особливості:

- інваріантність – можливість запису інформації будь-якою мовою, будь-яким алфавітом;

- фіксованість інформації – не будучи матерією, інформація може сприйматися лише у фіксованому вигляді;

- трансляційність – можливість передачі інформації з одного носія на інший;

- мультиплікаційність – можливість одночасного існування однієї і тієї ж інформації на різних носіях;

- корисність – інформація може бути із користю застосована до деяких цілеспрямованих дій [2, с. 101].

Засобом поширення реклами є канал інформації, по якому рекламне повідомлення доходить до споживача. Серед основних засобів розповсюдження реклами можна виділити наступні: усі види преси (газети, журнали, тижневики); аудіовізуальні засоби (телебачення, радіо, кіно, відео); пряму розсилку поштою; зовнішню рекламу; супутні заходи і матеріали (виставки, друкована продукція, сувеніри); заходи паблік рилейшнз; система Інтернет і т. п.

Текст є невід'ємною частиною більшості рекламних засобів. Він є головним елементом, що розкриває основний зміст рекламного повідомлення. Складанням рекламного тексту повинні займатися професіонали, тоді й результат такої роботи виправдає всі очікування.

Рекламний текст – це не просто стаття або лист потенційним клієнтам. Рекламний текст – це твір мистецтва, оскільки він повинен переконувати, аргументувати, вражати. Тому написання рекламного тексту не можна довіряти пересічному співробітнику, який не володіє всіма навиками і прийомами його складання.

Створення рекламного тексту – це комплексний процес, що включає в себе оригінальні ідеї, структуру, основні теми та їх розвиток, слогани, психологічні прийоми, що діють на цільову аудиторію і багато іншого. Розробці рекламного тексту безпосередньо передують вивчення цільової аудиторії, її потреб та її основних характеристик.

Рекламний текст обов'язково повинен бути спрямований на певну групу людей. Універсальних рекламних текстів не буває. Важлива вимога до рекламного тексту – максимум інформації і мінімум слів.

Ефективність реклами багато в чому залежить від того, наскільки ясно й чітко уявлення отримає споживач про зовнішній вигляд і зміст рекламованого товару. Рекламний текст повинен бути:

- конкретним і цілеспрямованим;
- доказовим, логічно побудованим і дохідливим;
- коротким, лаконічним;
- оригінальним, неповторним, цікавим, дотепним та грамотно виконаним [2, с. 64-71].

Таким чином, реклама є спеціальною інформацією, яка має особливий статус і не співвідноситься як окреме і загальне з інформацією, передбаченою Законом України «Про інформацію».

У зв'язку з інформаційними потребами суспільства стрімко розширюється мережа рекламних кампаній, прес-служб при державних, комерційних, громадських, конфесійних організаціях. Реклама стала звичною і пересічною у нашому інформаційному просторі, оскільки вона виступає інформативною сполучною ланкою між виробником та споживачем продукції.

Людина постійно має справу з інформацією, яка надходить до неї у різному вигляді: газети, журнали, статті, книги, телебачення, радіо та багато іншого. Тому, щоб жити в такому суспільстві, потрібно створювати довіру і згоду, що вимагає від влади володіти здібностями переконання і вміння впливати на людей.

Отже, така складова інформаційного простору, як реклама, не просто відображає навколишню реальність, а значною мірою сприяє її формуванню, що подальше сприймається в інформаційному просторі. Основний тягар у понятті реклами покладається не на спосіб популяризації, а на саму інформацію, оскільки будь-яка реклама – це завжди інформація. Не дивно, що бізнесмени вважають рекламну інформацію однією із головних матеріальних передумов комерційного успіху. Адже, як відомо, хто володіє інформацією – той володіє світом.

Таким чином, інформаційний ресурс є невід'ємною складовою успішної рекламної діяльності установи, а відтак, є необхідним для ефективного функціонування сучасної установи в межах сьогодення.

Бібліографія

1. Герасимчук В.Г. Реклама: теорія і практика: [Текст] / В.Г. Герасимчук. – К., 2005.
2. Сергеева Н.В. Межі реклами: рекламна інформація чи інформаційна реклама: [Текст] // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв: зб. наук. пр. Вип. 5 / за ред. Даниленка В. Я. – Х., 2006. – С.158-160.

УДК 342.9

Я.В. Чупіков
(Дніпро)

НЕДОЛІКИ УКРАЇНСЬКОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА

Розглядається проблема неузгодженості норм інформаційного права, застарілість норм, юридичні колізії.

Ключові слова: інформаційне право, Конституція, право, закон.

There is a problem of infringement of the norms of information law, old standards, legal issues.

Key words: information law, Constitution, law.

Інформаційне право – це відносно молода галузь права, предметом якої є інформаційні відносини, що виникають в процесі обігу інформації в інформаційній сфері. За останні роки сформувався певний масив законодавства, що регулює інформаційну сферу, зокрема сферу ІБ та захисту інформації. Отже, до предмету вивчення інформаційного права потрапляє ІБ та нормативно-правова база, яка її гарантує. Якими ж є недоліки українського законодавства у сфері ІБ та захисту інформації:

- невідповідність більшості законів та нормативно-правових актів, ухвалених до 1996 року, Конституції України та міжнародним нормативно-правовим актам;

- надмірна декларативність українських законів, певні положення декларуються без вказівок на механізми їх реалізації;

- нерідко трапляються посилання на посилання, або посилання на такі норми, які неможливо застосувати;

- відсутність чіткої ієрархічної структури у нормативно-правовій базі (Конституція – закони – підзаконні акти та відомчі інструкції);

- велика кількість підзаконних актів ускладнює можливості їх застосування;

- випадки суперечностей між законами та відомчими інструкціями, міжнародними правовими актами та українськими законами, колізії між різними законами тощо;

- неузгодженість нових законів з попередніми, що спричиняє правовий хаос;

- перебування величезного масиву засекреченої інформації поза законодавчим полем;

- широкі можливості для посадових осіб безкарно і безпідставно засекречувати інформацію;

- незадовільна правова основа доступу громадян до інформації, що перебуває в руках державних органів;

- термінологічна неузгодженість (наприклад, в законодавстві відсутнє однозначне тлумачення таких термінів як «документ», «інформація», «державні таємниці», «таємна інформація», «таємниця», «інформаційна безпека», «інформаційний суверенітет», «документована інформація», є 5 різних визначень «конфіденційної інформації», 3 визначення «захисту інформації», 2 – «таємної інформації» тощо).

- невизначеність механізмів забезпечення відповідальності за порушення інформаційного законодавства;

- нерозробленість, точніше відсутність законодавчої бази для таких сфер як захист персональних даних, доступ до конфіденційної інформації, що є власністю держави, комерційна таємниця та ін.

- відсутність інституцій, які б спеціалізувалися на питанні захисту інформації, форм запиту на отримання інформації, невизначеність механізму надання державних документів.

За подібних умов інформація про діяльність державних органів може фактично перетворитися на «державну таємницю», що суперечить принципам України як демократичної, правової, соціальної держави, та міжнародним демократичним нормам стосунків влади та громадян [1-4].

Бібліографія

1. Копилов В.А. Інформаційне право: [Текст] / В.А. Копилов. - 2-ге вид., перераб. і доп. – К., 2003.
2. Основи інформаційного права України: [Текст] / В.С. Цимбалюк, В.Д. Гавловський, В.В. Гриценко та ін.; за ред. М.Я. Швеця, Р.А. Калюжного. – К., 2004.

3. Северін В.А. Правове регулювання інформаційних відносин: [Текст] / Северін В.А., Тихомиров Ю.А. // Публичне право. – 1995 – №5. – С. 21-36.
4. Шевченко М.Ю. Основи інформаційної безпеки автоматизованої інформаційної системи державної податкової служби України: [Текст] / М.Ю. Шевченко. – Ірпінь, 2003.

УДК 930.253

В. А. Войтенко, О. О. Чернецький, І. Ю. Хохлов
(Дніпро)

ДО КРИТИКИ ТЕОРЕТИЧНИХ ОСНОВ СИСТЕМИ ЕКСПЕРТИЗИ ЦІННОСТІ ДОКУМЕНТІВ

Присвячено проблемі експертизи цінності документів, пропонується критична ревізія теоретико-методологічних основ ЕЦД.

Ключові слова: ЕЦД, документ, архів.

Посвящено проблеме экспертизы документов, предлагается критическая ревидия теоретико-методологических основ ЭЦД.

Ключевые слова: ЭЦД, документ, архив.

Devoted to the problem of examination of documents, a critical revision of the theoretical and methodological foundations of the examination of the value of documents is proposed.

Keywords: examination of the value of documents, document, archive.

Експертиза цінності документів (ЕЦД) – це система принципів, критеріїв та інструментів відбору документів до архівного зберігання та комплектування Національного архівного фонду (НАФ). Упродовж 50-70 років ХХ ст. в СРСР формувалася теорія ЕЦД. «Теорією» прийнято називати «вищу форму вираження та організації знання в певній предметній області» (В. Автократов) [1, с. 18]. Від теорії ЕЦД, яка донині не переглядалася, залежить не лише методика і техніка комплектування НАФ, але й функціонування соціальної пам'яті: віддзеркалення образу минулого і сучасного в суспільній свідомості. Це не просто профільна проблема, цікава для вузького кола фахівців, це питання колективної ідентичності та механізмів «соціального конструювання реальності» (Т. Лукман, П. Бергер) [2, с. 47].

Архівна система України надзвичайно централізована і переваги цього факту в літературі подаються як очевидність. Це єдина архівна мережа, єдині правила комплектування, обліку та експертизи цінності документів. Однак

істотною вадою переліченого є те, що ми можемо назвати «етатизмом». Маємо на увазі перевагу інтересів держави над інтересами особи та суспільства, бо держава перебирає на себе виняткове право визначати цінність документів і, відповідно, монополізує канал обов'язкового комплектування НАФ. В такий спосіб держава зберігає ту документовану інформацію, яка їй вигідна з точки зору її власного самозбереження. Держава формує «пам'ять» про себе, видаляючи з майбутнього будь-які конкуруючі версії альтернативної «пам'яті», пригнічуючи недержавні механізми концептуалізації реальності. Чинна система ЕЦД, сформована в повоєнний час, була інструментом стабілізації комуністичного режиму і в такому статусі була успадкована українською архівною системою. Інакше кажучи, вона була частиною тоталітарного проекту насильницької модернізації суспільства на основі комуністичної ідеї. Головна вада такої системи в її несумісності з принципами відкритого громадянського суспільства (К. Поппер, Дж. Сорос): політичним плюралізмом, відсутністю обов'язкових ідеологій, пріоритетом індивідуальних прав і свобод, множинністю і рівноправністю групових ідентифікацій (замість єдиної національно-державної ідентифікації).

Актуальним завданням сучасної теорії ЕЦД є переоцінка ідейно-політичних підвалин радянської системи комплектування архівних фондів, власне, декомунізація архівно-меморіальної політики на глибшому рівні, ніж банальні топографічні перейменування.

Бібліографія

1. Автократов В.Н. Теоретические проблемы отечественного архивоведения: [Текст] / В.Н. Автократов. – М., 2001.
2. Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания: [Текст] / Питер Бергер, Томас Лукман; пер. Е. Руткевич. – М., 1995.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Бруй Тетяна Олександрівна – старший викладач кафедри документознавства та інформаційної діяльності НМетАУ

Вершина Вікторія Анатоліївна – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії ДНУ імені Олеся Гончара

Вірний Максим Вячеславович – студент гуманітарного факультету НМетАУ другого курсу магістратури (гр. ДІ01-14М)

Войтенко Владислав Анатолійович – студент гуманітарного факультету НМетАУ другого курсу магістратури (гр. ДІ01-14М)

Граб Таміла Володимирівна – студентка гуманітарного факультету НМетАУ другого курсу магістратури (гр. ДІ01-14М)

Грінько Каріна Вікторівна – студентка заочного факультету НМетАУ другого курсу магістратури (гр. ДІ901-13М)

Деревицька Карина Максимівна – студентка заочного факультету НМетАУ другого курсу магістратури (гр. ДІ901-13М)

Доля Ганна Віталіївна – студентка гуманітарного факультету НМетАУ другого курсу магістратури (гр. ДІ01-14М)

Книш Владислав Геннадійович – студент гуманітарного факультету НМетАУ другого курсу магістратури (гр. ДІ01-14М)

Копиленко Анна Валеріївна – студентка гуманітарного факультету НМетАУ другого курсу магістратури (гр. ДІ01-14М)

Крауз Маргарита Дмитрівна – студентка заочного факультету НМетАУ другого курсу магістратури (гр. ДІ901-13М)

Крилова Наталія Олександрівна – студентка гуманітарного факультету НМетАУ другого курсу магістратури (гр. ДІ01-14М)

Кутішенко Олександра Ігорівна – студентка гуманітарного факультету НМетАУ другого курсу магістратури (гр. ДІ01-14М)

Кухтіна Альона Андріївна – студентка гуманітарного факультету НМетАУ другого курсу магістратури (гр. ДІ01-14М)

Михайлюк Олександр Володимирович – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри документознавства та інформаційної діяльності НМетАУ

Мосюкова Наталія Геннадіївна – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри філософії та політології НМетАУ

Надтока Юлія Едуардівна – студентка заочного факультету НМетАУ другого курсу магістратури (гр. ДІ901-13М)

Панкратова Ірина Юріївна – студентка заочного факультету НМетАУ другого курсу магістратури (гр. ДІ901-13М)

Постольник Лілія Анатоліївна – студентка заочного факультету НМетАУ другого курсу магістратури (гр. ДІ901-13М)

Прокоф'єва Катерина Анатоліївна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри документознавства та інформаційної діяльності НМетАУ

Решетілова Оксана Михайлівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри документознавства та інформаційної діяльності НМетАУ

Савич Анжеліка Вікторівна – старший викладач кафедри філософії та політології НМетАУ

Складановська Марина Григорівна – доктор філософії (культурологія), керівник психологічної служби ПДАБА

Смук Наталія Іллівна – студентка заочного факультету НМетАУ другого курсу магістратури (гр. ДІ901-13М)

Талалаєнко Катерина Вікторівна – студентка заочного факультету НМетАУ другого курсу магістратури (гр. ДІ901-13М)

Ткач Леся Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри документознавства та інформаційної діяльності НМетАУ

Хохлов Ігор Юрійович – студент гуманітарного факультету НМетАУ другого курсу магістратури (гр. ДІ01-14М)

Чернецький Олександр Олександрович – студент гуманітарного факультету НМетАУ другого курсу магістратури (гр. ДІ01-14М)

Чупіков Яків Вадимович – студент гуманітарного факультету НМетАУ другого курсу магістратури (гр. ДІ01-14М)

Шилова Катерина Ігорівна студентка заочного факультету НМетАУ другого курсу магістратури (гр. ДІ901-13М)

Явтушенко Анна Юріївна – студентка заочного факультету НМетАУ другого курсу магістратури (гр. ДІ901-13М)

Шановні колеги!

Кафедра документознавства та інформаційної діяльності НМетАУ запрошує вас до співпраці у збірнику наукових праць «Вчені записки кафедри документознавства та інформаційної діяльності НМетАУ» («Вчені записки КДІД НМетАУ»).

Найближчий збірник планується вийти друком у 2020 року (електронна версія буде надіслана авторам публікацій одночасно з виходом збірника та розміщена на сайті НМетАУ). Він матиме розділи: «Статті» й «Тези та повідомлення».

Тематика збірника: документознавство, інформологія, соціальні комунікації, філософські, історичні, філологічні, інші гуманітарні та суспільно-політичні тощо питання, пов'язані з вивченням та викладанням дисциплін кафедри документознавства та інформаційної діяльності НМетАУ зокрема, гуманітарного факультету НМетАУ взагалі.

Стаття налічуватиме 6 та більше сторінок, тези та повідомлення 3-5 сторінок.

Текст публікації друкується у редакторі Microsoft Word, береги 3 см, шрифт 14, Times New Roman, інтервал 1,5, абзац 1,25 см.

Студенти та аспіранти сплачують за публікацію у гривневому еквіваленті із розрахунку 1\$ США за сторінку, викладачі вишів 1\$ США за дві сторінки. Публікація праць докторів наук (одноосібно) буде здійснюватися безкоштовно.

Праці приймаються за адресою doc_info@ukr.net, у темі листа вказувати «Вчені записки КДІД 2019» або на кафедрі документознавства та інформаційної діяльності НМетАУ (м. Дніпро, пр. Гагаріна, 4, кім. 429). Після подання заявки з автором праці зв'яжеться редколегія збірника. На роботи, що написані у співавторстві заявка подається на кожного автора окремо.

Праця повинна містити: УДК, прізвище та ініціали автора (авторів), їх наукові ступені та вчені звання (за наявності), посаду, місто, кафедру, місце роботи (для студентів – місце навчання, групу та факультет), назву роботи, стислу анотацію до тексту в одне речення та перелік ключових слів українською, англійською та російською (за бажанням) мовами, текст, бібліографію (перелік посилань у вигляді списку джерел за абеткою), відсилання до бібліографії у тексті за формою [1, с.25] або [2, т.3, с.34-36].

Зразок оформлення:

УДК 821.111 – 1

О. Г. Бовкун
(Київ)

**БІЛЯ ВИТОКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ХУДОЖНЬОЇ СВІДОМОСТІ:
особливості рецепції античних та італо-ренесансних концептів
філософської творчості в англійських та українських поетиках XVI –
XVIII ст. ст.**

Розглядаються естетичні засади і поетологічні домінанти української та англійської літератур доби їх становлення, визначаються соціокультурні витoki їх розбіжності.

Ключові слова: національна література, художня свідомість, поетика, риторика, жанр, стиль, мімесис, ренесанс, маньєризм, бароко.

Dwells upon aesthetic principles and poetical dominants of English and Ukrainian literature in the period of their formation and defines the sources of their dissimilation.

Key words: national literature, artistic consciousness, poetics, rhetoric, genre, style, mimesis, Renaissance, Mannerism, Baroque.

Рассматриваются эстетические основы и поэтологические доминанты украинской и английской литератур периода их становления, определяются социокультурные истоки их расхождения.

Ключевые слова: национальная литература, художественное сознание, поэтика, риторика, жанр, стиль, мимесис, ренессанс, маньєризм, барокко.

Як відомо, особливо великий вплив на розвиток європейської літературної думки XVI – XVII століть мала «Поетика» Аристотеля. «Історія поступового освоєння аристотелівського трактату новоевропейською літературно-теоретичною думкою – це одночасно й історія зміни самої поетичної свідомості в її найбільш глибинних і принципових компонентах» [1, с. 298]. З одного боку, основні її положення увійшли в поетики багатьох національних літератур, з іншого боку, вони стали засадами своєрідного зламу у русі художньої свідомості від ренесансу до маньєризму і бароко.

Бібліографія

1. Андреев М. Л. Итальянское возрождение: от стиля к жанру: [Текст] / М. Л. Андреев // Историческая поэтика. – М., 1994. – С. 273-330.
2. Ігнатенко М. А. Генезис сучасного художнього мислення: [Текст] / М. А. Ігнатенко. – К., 2017.
3. Маслюк В. П. Латиномовні поетики і риторики XVII – першої половини XVIII ст. та їх роль у розвитку теорії літератури на Україні: [Текст] / В. П. Маслюк. – К., 2018.

До праці додається заявка на друк

Заявка

Від _____

(ПІБ, ступінь, звання, посада, місце роботи – для викладачів
виш, факультет, група, курс – для студентів)

Прошу включити до збірника «Вчені записки КДІД НМетАУ – 2020» (вип. 2)
мою працю за темою «_____»,
яка є статтею (або тезами чи повідомленням) та розмістити її у відповідному
_____ (вибрати потрібне) _____ розділі збірника.

Мої контакти: _____
(телефон, вайбер, електронна / поштова адреса)

Потреба у друкованому варіанті збірника _____
є чи немає

З повагою
Редколегія збірника «Вчені записки КДІД НМетАУ»

Наукове видання

ВЧЕНІ ЗАПИСКИ
кафедри документознавства та інформаційної діяльності
(КДІД) НМетАУ
Збірник наукових праць

Випуск 1

Тем. план 2019, поз. 390

Підписано до друку 31.10.2019. Формат 60x84 1/16. Папір друк. Друк
плоский.

Облік.-вид. арк. 5,41. Умов. друк. арк. 5,34. Замовлення № 224.

Національна металургійна академія України
49600, м. Дніпро, пр. Гагаріна, 4

Редакційно-видавничий відділ НМетАУ